

Nr 3-4 1968

Årgång 20

Pris 2:50

vi kvinnor

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska kvinnors vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades föreningen Frisinnade kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska kvinnors vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas demokratiska världsförbund (KDV).

KDV har 1967 anslutna organisationer i 74 länder med omkring 200 miljoner medlemmar. Dessutom har KDV kontakter med kvinnoföreningar i ytterligare 45 länder.

Kvinnans roll i dagens värld

Detta är programmet för kvinnornas världskongress som samlas i Helsinki 24—28 november 1968 på inbjudan av KDV.

Kongressen har fem huvudtemata:

Kvinnor i familjen

Den moderna familjens utveckling på basis av lika rättigheter, lika skyldigheter och ett gemensamt ansvar för familjens båda parter. — Garantier för familjens beskydd genom sociallagstiftning innefattande skydd för mödrar och barn genom bättre levnadsvillkor — bostäder, föda, hälsovård, service, uppfostran. Respekt för barnens rättigheter.

Kvinnor i yrkesarbete

Fullt erkännande av kvinnors rätt till arbete, full tillgång till alla områden av det ekonomiska och samhällsliga livet, tillämpning av principen "lika lön för arbete av lika värde". Yrkesutbildning för flickor och kvinnor. Förbättrade arbetsförhållanden och levnadsvillkor. Försäkringsskydd. Rätt för kvinnor att äga jord. En ny syn på hemarbetets fördelning mellan man och hustru.

Kvinnor i samhällslivet

Respekt för kvinnornas värdighet. Kamp mot felaktiga åsikter om kvinnornas roll. Rösträtt och valbarhet på samma villkor som män. Rätt att ta del i ledningen av statens angelägenheter. Slut på analfabetismen. Rätt till utbildning på alla stadier.

Solidaritet med Vietnams kvinnor och barn

Konkreta åtgärder som bör vidtagas i en anda av solidaritet med Vietnams kvinnor för att få slut på USA:s aggression: stöd åt kvinnor i Förenta staterna och andra länder vilka kämpar för att göra slut på det krig som förs av deras regeringar. Rätt för alla folk till suveränitet och självbestämmande utan inblandning i deras inre angelägenheter.

Kvinnor i kamp för nationellt oberoende, demokrati och fred

Försvaret av och respekt för demokratiska och mänskliga fri- och rättigheter. Solidaritet med alla politiska fångar och förföljda. Kamp mot militarism och fascism, rasdiskriminering och apartheid. Försvaret av världsfreden mot alla aggressionskrig, mot förberedelser till kärnvapenkrig. Förbud mot kärnvapenprov samt mot tillverkning, lagring och användning av kärnvapen. Likvidering av militärbaser på främmande länders områden. Avgörande av tvister mellan länder genom förhandlingar. Allmän och fullständig avrustning. Fredlig samvaro mellan stater med olika sociala och ekonomiska system.

vi kvinnor

Nummer 3—4 1968 — 20:e årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDÉN
GUNHILD TEGEN
BIRGIT JANSSON
BIRGIT ÖHRN

Annonser: BIRGIT VINNÄ, Gimå-
gat. 40, Johanneshov. Tel. 48 59 70

Utkommer 1968 med fyra dubbel-
nummer

Prenumerationspris per år 8 kr.

Postgiro 5 13 23
SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 87 79 14

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 1968

UR INNEHÅLLET:	sid.
De mänskliga rättigheterna	1
Diskriminering av kvinnor — en kränkning av människovärdet, Ina Möller	2
Kvinnornas fredsrörelse i USA väser	5
Den första kvinnan, Novell av Elin Wägner	6
Hemmet	11
Eva, Två sagor av Emilia Fogelklou-Norlind	12
De fyra vilddjuren	15
Påsk! Novell av Ebba Richert	16
Dikt av Rut Adler	17
En renare värld	18
På kvinnolinjen	21
Angeläget. Radioinlägg av Lars Forssell	22
Afro-Art i Stockholm	24
Ernesto Che Guevara. Dikt av Stig Carlson ..	28
Compañera. Från Kuba av Birgitta Bergmark ..	29

OMSLAGSBILDEN: Afrikansk mor.
Foto: Riwkin.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

År 1948 antog FN:s generalförsamling en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Artikel 3 lyder:

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 5 lyder:

Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

”De flesta hårt arbetande människor är hänvisade till våra största massmedias urval av nyheter och kommentarer... När FNL nyligen skulle få teckna sin historia för oss i TV fick vi se en bild av en motståndsmann vars ’terrorverksamhet’ bland annat var förlagd till högkvarteret för den amerikanska psykologiska krigföringen i Saigon. Det sades: ’Han är hård, skulle aldrig bekänna under tortyr.’ Och man förstår att enda problemet är denna hårdhet — hur skall man få alla vietnameser så mjuka att de talar när västerlandet förhör dem — med metoder som utarbetas akademiskt i högkvarteret för den amerikanska psykologiska krigföringen...

Det finns filmer, tagna av västerländska fotografer, som visar hur det går till när USA:s marinsolda-

ter rensar upp en by, hur gasen leds ned i Vietnams underjordiska kamrar... Napalm är inte ett annat ord för tonårshysteri — det är en alldeles verklig eld. Den kastas ned i stora mängder varje dag över Vietnam. Den är oumbärlig enligt den nordamerikanska militären ’emedan den tränger ned i de underjordiska gångarna där fienden alltid gömmer sig’. Hur nyanserat omvärlden än försöker se på detta gelé som kallas napalm så åstadkommer det död och olidliga brännsår för de människor som träffas av det.”

Ur Sara Lidmans artiklar i AB mars 1968

De amerikanska kvinnorna i WSP har länge kämpat mot tillverkning och transport av napalm. Nu senast läser vi i DN 10.3 1968 att husmödrar i New York delat ut ett upprop till 25.000 familjer med uppmaning att inte köpa några produkter från Dow Chemical Company vilket bland många andra varor tillverkar all den napalm som nu används i Vietnam.

Artikel 23 1. och 2. lyder:

Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet. Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.

Kvinnorna tillhör de stora människomassor som utsätts för diskriminering.

Ingen revolution har pågått så länge som kvinnornas. Ingen undertryckt grupp rymmer så många nöjda som kvinnornas.

Det finns endast en anledning att dela upp mänskligheten i kvinnor och män — fortplantningsuppgiften. På alla andra områden är skillnaderna mellan individerna större än skillnaden mellan könen. I mänsklighetens barndom — jägarsamhället — var kvinnorna starkt handikappade genom havandeskap och amning.

Troligen upplevde kvinnorna en viss storhetstid på några tusen år i samband bland annat med att de upptäckte jordbruket.

Det skulle vara en vinst ej blott för kvinnorna utan för hela mänskligheten om kvinnorna hade ett sam-

hällsinflytande i jämbredd med männen. Ett samhälle måste bli snedvridet när hälften av medborgarna är eftersatta.

Grundförutsättningen för ett ökat samhällsinflytande är ekonomisk självständighet genom eget arbete.

Vi har att övervinna:

Tusenåriga fördomar och dagens propaganda.

Många flickors därav betingade olust att satsa hårt på en utbildning som leder så långt deras förmåga sträcker sig.

Svagt underbyggda uttalanden av experter och andra om att en mor betyder mera än en far för det lilla barnet.

Vi behöver:

Fullt utbyggd samhälllig service för barn.

Kortare arbetstid och vårdbidrag för småbarnsföräldrar.

Ett skattesystem som är neutralt i fråga om kön och civilstånd och som stöder barnförsörjningen så att alla våra barn får en bra uppväxtmiljö.

Diskriminering av kvinnor — en

"Övertygade om att för ett lands totala och fullständiga utveckling, för världens välgång och för fredens sak krävs ett maximalt deltagande av kvinnor såväl som av män inom alla områden."

Dessa ord återfinns i inledningen till en nyligen antagen FN-deklaration. Efter att ha haft erfarenheter från en del internationella konferenser och seminarier blir man glad över ett dylikt uttalande. Man får ibland ett intryck av att talet om könsdiskrimineringar inte direkt behandlas fientligt eller ovänligt, men på ett överlägset beskyddande sätt som om de manliga deltagarna tänkte: vi måste ju ta upp detta, men låt oss snart övergå till viktigare saker. Det är klart, att ras- och andra diskrimineringar måste bekämpas över allt där de förekommer, men det gör inte avskaffandet av könsdiskrimineringar mindre viktigt.

Ett ganska betydelsefullt steg till förbättring av förhållandena togs emellertid den 7 november förra året, då FN:s generalförsamling antog en deklaration om avskaffande av diskrimineringar av kvinnor — en händelse som föga observerats i svensk press, ehuru t. ex. lydelsen av artikel 1:^{*)}

"Diskriminering av kvinnor varigenom mäns och kvinnors lika rätt förnekas och begränsas, är i grunden orättfärdig och innebär en kränkning av människovärdet."

borde ha uppmärksamrats, då den åtminstone teoretiskt innebär en framgång i kvinnornas långa kamp för likställighet.

Vissertligen står det om mäns och kvinnors lika rätt i FN:s stadga och i den allmänna förklaringen om människans rättigheter, men jag vet inget land där de i den allmänna förklaringen upptagna rättigheterna helt tillämpats i praktiken. I rättvisans namn måste dock sägas, att många av länderna ännu inte har ekonomiska möjligheter att följa vissa av principerna, åtminstone i socialt och ekonomiskt hänseende.

Deklarationen om avskaffandet av diskriminering av kvinnor har utarbetats av FN:s kommission för kvinnornas ställning och har nu, enligt min mening, antagits i en något försämrad version.

Man kanske kan säga, att en deklaration inte betyder så mycket, hade det varit en konvention, som medlemmarna uppmanats ratificera, eller åtminstone en rekommendation hade det varit betydligt bättre. Det är sant, men har man arbetat länge för kvinnosaken och vet hur segslitna gamla traditioner är och

hur pass få kvinnor som själva inser det förnedrande i den situation, de befinner sig i, måste man glädja sig över alla steg framåt, och det är ett ganska stort steg, när FN:s generalförsamling med sin heterogena sammansättning förklarar, att alla lämpliga åtgärder bör vidtagas för att få bort alla lagar, sedvanor eller bestämmelser och praxis som diskriminerar kvinnorna och att mäns och kvinnors lika rätt bör skyddas. Detta står i art. 2, och i art. 3 talas det om att den allmänna opinionen bör uppfostras och att man på nationell basis bör försöka motarbeta fördomar och föreställningar om kvinnors underlägsenhet.

Deklarationen fastslår givetvis kvinnans rätt till rösträtt, valbarhet, utövande av ämbeten och offentliga uppdrag samt hennes likställighet med mannen, när det gäller att förvärva, ändra eller bevara sin nationalitet. Om dessa frågor finns tidigare FN-konventioner (1952 års konvention om kvinnors politiska rättigheter och 1957 års konvention om gifta kvinnors nationalitet).

Början av art. 6 lydte i den av kommissionen för kvinnornas ställning antagna deklarationen:

"Alla lämpliga åtgärder, först och främst lagliga, skall vidtagas för att tillförsäkra kvinnor, gifta eller ogifta, samma rätt som män inom civilrätten etc."

under det att i den antagna FN-deklarationen tillagts:

"Utan förfång för skyddet av sammanhållningen och endräkten (harmony) i familjen, som förblir varje samhälles grundläggande enhet, skall alla lämpliga åtgärder, särskilt lagliga, vidtagas för att tillförsäkra kvinnor, gifta eller ogifta, samma rätt som män inom civilrätten etc."

Tillägget innebär, enligt min mening, en försvagning av texten. Vad hindrar reaktionära och traditionsbundna stater att förklara att, ifall, som det heter i båda texterna, kvinnor skall ha samma rätt som män att förvärva, förvalta, äga, disponera och ärva egendom, detta kommer att försvaga sammanhållningen och endräkten i familjen? Samma resonemang kan föras, när det gäller gifta kvinnors juridiska kapacitet och rätten till personlig rörelsefrihet. En casus i kommissionens text om kvinnors rätt till val av hemvist och bostad har även strukits i FN-deklarationen.

I samma artikel står också, att kvinnor skall ha samma rättigheter som män att fritt välja make och ingå äktenskap. Under äktenskapet, vid skilsmässa och när det gäller barnen skall de ha samma rättig-

^{*)} Översättning av artiklarna har gjorts av förf.

kränkning av människovärdet

heter och skyldigheter. I samtliga fall skall barnens intressen vara avgörande.

I artikel 9 fastslås flickors och kvinnors lika rätt till utbildning på alla nivåer, även när det gäller universitet, tekniska läroverk och olika yrkesskolor. Lärokurser, skolutrustning och lärarnas kompetens bör vara likvärdiga även om det inte gäller samskolor. Detta är viktigt i utvecklingsländerna, där flickor — om de överhuvud taget får undervisning — ofta får nöja sig med lägre kurser och mindre kompetenta lärare.

Ekonomiska och sociala förhållanden behandlas i art. 10. Rätten till yrkesutbildning, till fritt val av yrke och sysselsättning och till befordran slås fast och likaledes rätten till likalön och lika behandling när det gäller arbete av lika värde. Efter fritt val av yrke och sysselsättning står det i kommissionens text: "med de undantag som betingas av arbetets farliga och svåra beskaffenhet". Detta har strukits i den av FN antagna deklarationen och ersatts med en punkt 3, varom mera nedan. Kvinnor skall vidare ha lika rätt till semester, pension, ersättning vid arbetslöshet, sjukdom och annan arbetsoförmåga samt lika rätt till familjebidrag; det senare är också viktigt ty i några länder lämnas endast bidrag till familjer där hustrun inte har yrkesarbete.

Punkt 2 i art. 10 lyder:

"För att förebygga diskriminering av kvinnor på grund av äktenskap eller moderskap och för att garantera deras effektiva rätt till arbete skall åtgärder vidtagas för att förebygga deras avskedande vid äktenskap eller barnsbörd och för att förse dem med betald moderskapsledighet och garantera deras återvändande till tidigare anställning och för att tillhandahålla erforderliga sociala förmåner, inkluderande anordningar för vårdnad av barn."

Denna text förefaller utmärkt och man glömmar lätt de olägenheter som dylika åtgärder medför, om det inte är samhället utan den private arbetsgivaren som skall betala ersättning vid moderskapsledighet och anordna daghem; det senare är fallet i en del länder och har medfört svårigheter för gifta kvinnor att få arbete, särskilt väl betalda arbeten, och befordran. I vårt land ingår ju moderskapsbidrag och ersättning för förvärvsarbetande mödrars förlorade arbetsförtjänst i sjukförsäkringen, vilket är föredömligt, även om kanske ibland 90 dagars ledighet är i kortaste laget. I vissa länder har kvinnor nu fått rätt till ett års ledighet vid barnsbörd, de får givetvis inte betalt hela tiden, men det har i alla fall försvårat arbetsmöjligheter för kvinnor. I Frankrike tillkom t. ex. en lag i december 1966, som till-

låter kvinnor att ta sig ledigt under ett år i samband med moderskap och förpliktigar arbetsgivare att ge dem företräde vid återanställning med bevarande av alla tidigare åtnjutna förmåner. Följden har blivit att numera många stora företag ogärna anställer kvinnor.

Det är ju så att särskilda privilegier alltid måste betalas och det blir kvinnorna som får betala — att männen har del i barn och familjeansvar glöms ofta bort. Det behövs flera och bättre daghem överallt, inte minst i vårt land, men det är samhället och i mån av förmåga föräldrarna själva som skall stå för kostnaderna, inte den private arbetsgivaren, ty i senare fallet inverkar det menligt på kvinnornas ställning på arbetsmarknaden — jag har sett exempel härpå i Sydamerika.

Nu kommer jag till sist till det, enligt min åsikt, ytterst olyckliga tillägget i FN-deklarationen, punkt 3 i art. 10 som lyder:

"Åtgärder vidtagna för att skydda kvinnor i vissa slags arbeten av orsaker oskiljaktigt förenade med (inherent in) deras fysiska natur skall inte betraktas som diskriminerande."

Detta har givetvis tillkommit som försvar för delvis föråldrade konventioner och rekommendationer antagna av internationella arbetskonferenser, enligt vilka vissa arbeten bör förbjudas för kvinnor och minderåriga. De från början välmenande och delvis befogade särbestämmelserna för kvinnor har, det har Internationella Arbetsbyrån själv erkänt, ofta inneburit ett handikapp för kvinnors förvärvsarbete. Man måste också fråga sig, hur länge vuxna kvinnor skall tolerera att ständigt jämföras med minderåriga. Bestämmelserna har också tillkommit utan undersökningar om ett visst arbete är skadligare för kvinnor än för män. På sista tiden har man dock börjat vetenskapliga forskningar om skillnader mellan mäns och kvinnors fysiska och psykiska egenskaper. Från en undersökning gjord av dr Karvonen vid Världshälsoorganisationen kan nämnas, att kvinnors muskelstyrka är i allmänhet endast 55 procent av mäns, men det varierar individuellt och vid mätningar har man ofta inte kunnat skilja mellan muskelstarka kvinnor och muskelsvaga män. Kvinnor tröttnar fortare, när det gäller arbete som fordrar muskelstyrka, men i andra avseenden är deras motståndskraft större, kvinnor har lättare att utärda umbäranden, smärtor och brist på sömn (det senare är betecknande när man tänker på iveren att skydda kvinnor för nattarbete).

Det är självklart, att arbetarskydd behövs, även

ett vidgat sådant, men det är arbetets art som bör vara avgörande, inte individens kön. I Sverige har vi lyckligtvis gjort oss av med de flesta särbestämmelser för kvinnor, och Danmark och Norge har inte haft sådana, men i de flesta andra länder hindrar s. k. skyddslagar den i deklARATIONEN proklamerade lika rätten till arbete och till val av sysselsättning. Det är t. ex. ett faktum att den första av de internationella arbetskonventionerna som de afrikanska länderna brukar ratificera är förbudet för kvinnor att arbeta på nätterna. Man måste fråga: är det ett skydd att låta kvinnor arbeta under heta tropiska dagar för lägre betalning än män som arbetar under de relativt svala nätterna? I vanliga fall är nattarbete ingenting att förorda, men det är bättre betalt. Internationella Arbetsbyrån har också själv

medgivit, att särbestämmelserna utgör ett handikapp för förvärvsarbetande kvinnor, men lyckas ändå alltid få med något härom i internationella dokument som gäller kvinnoarbete.

De av mig nämnda fläckarna i deklARATIONEN hindrar dock inte, att densamma utgör ett framsteg och man vill gärna instämma i uppmaningen till regeringar, internationella organisationer och individer att arbeta för en praktisk tillämpning av de principer om lika rätt för män och kvinnor som anges. Även i Sverige är det mycket som fattas, när det gäller jämställdheten i det praktiska livet, så att även här, som det står i deklARATIONEN, kvinnornas mäniskovärde kränkes.

Ina Möller

Till mina landsmän

Ni som överlevde i döda städer
ha äntligen förbarmande med er själva!
Gå inte ut i nya krig, ni arma,
som om de gamla krigen inte vore nog.
Jag ber er, ha förbarmande med eder
själva!

Män, tag till mursleven, inte till kniven!
Ni skulle ännu haft tak över huvudet
om ni inte gripit till kniven
Och det är skönt att ha tak över huvudet...
Jag ber er, tag mursleven i hand, inte
kniven.

Barn, ni måste anropa era föräldrar
att de skonar er från kriget.
Säg högt att ni inte vill bo i ruiner,
och inte utstå vad de själva utstod.
Små barn, — må de skona er från kriget!

Mödrar, ni som också har ett val:
att tåla kriget eller inte tåla det,
jag bönfäller er, låt era barn leva!
Må de tacka er för livet, inte för döden.
Mödrar, låt era barn leva!

Övers. Gunhild Tegen

av Bertolt Brecht

De amerikanska kvinnornas protestskiva mot kriget i Vietnam kan nu åter erhållas från SKV. Den är insjungen av USA:s främsta protestsångerskor, bland annat Odetta, Malvina Reinholds, Joan Baez, Barbara Dane, Judy Collins med flera. Vår egen Viveka Lindfors läser Bertolt Brechts "Till mina landsmän".

LP-skiva. Pris 25 kronor. Rekvireras från Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Box 3021, 161 03 Bromma. Tel. 08/87 79 14.

Joan Baez Judy Collins Barbara Dane Mimi Fariña Janis Ian
Viveka Lindfors Odetta The Pennywhitings Malvina Reinholds
Barry Sadino-Martin Holly West

Kvinnornas freds rörelse i USA växer

I den radikala amerikanska tidningen "Ramparts" nr 7, 1968 står en artikel om den ovanliga rörelse för kvinnoinflytande i USA som uppstod 1961. Där berättas mera om "den första kvinnan".

Där står det att rösträttsrörelsen åren 1906 till 1912 hade en ung resesekreterare som hette *Jeannette Rankin*. Det var rätt märkligt eftersom rörelsen vid det laget låg i händerna på konservativa medelklasskvinnor och Jeannette redan då var pacifist och Gandhivän. Hon valdes emellertid, som vi tidigare berättat, till medlem av representanthuset och röstade ensam mot USA:s inträde i kriget. Snart nog tycks hon ha lämnat den politiska karriären. Hon reste i efterkrigstidens Europa. Hon besökte Gandhi. Sex gånger har hon varit i Indien, senast 1963 då hon själv körde sin bil genom landet — hon kör bil alltjämt. Någon gång under andra världskriget omvaldes hon till kongressen och fick så möjlighet att rösta mot USA:s deltagande även i detta krig, delvis på grund av det hon sett i Indien av England som kolonialmakt. På senare år har hon rest i Sydamerika och Afrika, studerat verkningarna av amerikansk imperialism och uppmuntrat befrielse rörelser. I USA har hon varit glömd.

Ramparts skriver att den nya rörelsen för "women power" föddes då *Dagmar Wilson* på hösten 1961 vågade grunda Women Strike for Peace (WSP) eftersom hon och hennes vänner tyckte att kongressen inte gjorde nog mot kärnvapenhotet. Tidningen berättar också om den unga rörelsens framgångsrika kamp mot HUAC (se Vi Kvinnor nr 2—3, 1963). Man skriver att det gått utför för HUAC alltsen dess. När de inkallade Mrs Wilson på nytt 1964 kom hon med blommor för herrarnas knapphål och förklarade att blommorna symboliserade livets bräcklighet. Sen dess har hon fått vara i fred.

Nästa steg för den nya rörelsen togs den majdag 1967 då *Nan Prendergrast*, fredskämpe i Atlanta, inbjöd Miss Rankin att tala för en fredsgrupp där. AP refererade henne och det började komma brev från kvinnor i hela landet. En av dem som läste om föredraget var *Betty Meredith* i San Francisco. I hennes tidning fanns ett foto av Jeannette Rankin och i texten stod det att det var orimligt att 10.000 amerikanska pojkar fått dö i Vietnam och att 10.000 amerikanska kvinnor kunde göra slut på kriget "om de var beslutna att göra det även med risk för fångelse". Mrs Meredith tog upp tanken med sin vän Vi-

Jeannette Rankin. Den första kvinnan i Kongressen, vald från Montana 1917—19 och 1940—42.

vian Hallinan vars outtröttlighet vi känner. Hon for ned till Georgia och började tillsammans med Miss Rankin lägga grunden till den rörelse som skall kunna göra slut på Vietnamkriget och skapa en bättre fördelning av USA:s tillgångar de 50 staterna emellan.

Nu har denna kvinnorörelse inte bara genomfört en framgångsrik marsch i Washington den 16 januari 1968, den har redan fått en märklig bredd. Där finns ledande kvinnor från religiösa kretsar och judiska kvinnoorganisationer. Där finns en sådan känd socialvetenskapare som *Betty Friedan*. Där finns ledande representanter för negerkvinnorna. Ja, en lång rad kända namn från teatervärlden, författare, forskare etc. Och rörelsen växer, även om den inte är radikal nog för de unga universitetskvinnor som bildat kvinnornas befrielsefront (WLF).

Den första kvinnan

Fortsättning från nummer 1—2, 1968

Men Joan fick inte längre försjunka i sig själv. Fru Roberts, såsom den äldsta till åren av de två ordförandena och den som ledde den äldsta föreningen, tog på ett mycket tidigt stadium av frukosten till orda, för att inte fru Nelson Brown, som tagit initiativet till festen, skulle däri finna en anledning att komma före. Sedan hann Joan inte svälja många bitar mellan varje tal, alla talade de om mödan, som låg bakom denna stund, om det nya, friska och befriande, som med Joan skulle tillföras statslivet. Dagens politiska situation vidrördes blott i allmänna ordalag, men Joan misstänkte, att det var allmänna meningen att hon på ett nytt, friskt och befriande sätt skulle rösta för krig! Hon gjorde ett försök att avlocka dessa beprövade kvinnor deras mening, men det var tydligen inte deras avsikt att lägga fram den vid detta tillfälle. Så taktfulla de är, tänkte hon, de vill inte påverka mig. När tiden för kongressens sammanträde nalkades, bröt hela sällskapet upp med Joan och de två ordförandena i spetsen, en rad av bilar förde dem till kongressen, där de skulle bevittna kvinnornas triumf.

Vid portalen måste de lämna henne, endast gamla pampen fru Roberts, följde henne. — De borde egentligen varit ni, som tagit den plats, jag får i dag, sade Joan till henne, och den gamla damen smålog. — Det blir aldrig de, som arbetat mest, som skördar frukterna, sade hon. Då skulle historien gjort ett undantag för Anne Roberts, och det brydde den sig inte om. Adjö nu, min flicka, och sköt er väl.

Joan granskade sig hastigt i spegeln, hon hade aldrig förr sett sig själv så blök. Bärande sina blommor på vänstra armen som ett barn, gick hon mot dörren. Man höll upp den för henne, nästa ögonblick stod hon inne i representanhusets sessionssal och såg sig omkring, oviss om vart hon skulle ta vägen. Hon kom sent, salen var redan fullsatt, och allas blickar riktades mot den kvinnliga gestalt, som steg in till dem. Hon tog ett par steg framåt, men stannade så plötsligt, överväldigad av blyghet. Man hade sagt henne, var hennes plats var, men hon hade glömt det, hon var som en debutant, som för första gången står på en scen, allt flöt ihop för henne. Klart stod för henne blott hennes egen oändliga ringhet, kanske inte i jämförelse med dessa herrar, som tittade så nyfiket på henne, men såsom representant för sina medsystrar, för allt det "egna, nya, friska och befriande", som . . .

Hennes manliga kolleger hade inte väntat henne med någon särdeles hänförelse. De beredde sig i dag på presidentens tal till dem, och dess förutsedda innehåll upptog dem långt mer än Joans ankomst just nu.

Men i detta ögonblick, då hon skyggade vid dörren och sänkte huvudet under deras blickar, besegrade hon

dem för en minut. Ingen tänkte: Vilka sakkunniga anföranden hon kommer att hålla, vilken hjälp vi ska få med att styra landet! Men man tänkte: Hon är i alla fall blyg och ödmjuk, den lilla kongressledamoten, fröken Joan Richardson! Och så med en gång som på en given signal reste sig hela parlamentet, allas ansikten vändes mot henne, och man hälsade henne. Det var ett sus i hela den stora salen.

Hon böjde på huvudet till hälsning och tack, någon var i detsamma vid hennes sida för att ledsaga henne till hennes plats, och hon följde lugnt, utan förvirring mera. En stor lycka fyllde henne. Hon var välkommen! Männen hade tagit emot henne, erkänt hennes rätt att vara här, givit henne löfte liksom att lyssna till henne, kvinnan i statens dörr. Och just nu tycktes hon i motsats till sin blyghet nyss, att hon verkligen hade något att säga dem. Den strävsamma och anspråkslösa Joan Richardson, som satt och tittade ner på anemonerna i sitt knä, medan dagens session begynte, var under den första halvtimmen borta i ett underligt rus av hänförelse. Hela hennes varelse genomdallrades av det sus, som nyss drog genom salen, livets takt inom henne hade stegrats, alla förnimmelser höjts till högre plan. Ljusa, förvirrade syner flögo genom hennes hjärna, som hade hyllningen nyss gått in i blodet som ett underbart och stegrande gift. Den vilja till upphöjelse och förstoring av jaget, som finns i varje själ, hade slumrat hittills hos Joan, nu väcktes den med ens och tillfredsställdes över vanliga, rimliga gränser. I denna extatiska sekund hade hon förlorat varje ögonmått för sin egen personlighets rymd och den mängd av ära den kunde uppta i sig. Hon förnam sig själv som allsmäktig.

Men ruset förgick snart, eftersom Joan egentligen var en förståndig och nykter person, och sedan hon återfunnit sina normala proportioner förenade hon sig med de andra i undran över presidentens dröjsmål. Hon hörde två kolleger viska med varandra: Det är fredstumlet utanför, han kommer förstas inte förrän det är kvävt.

Presidenten talade utomordentligt, var ännu mer övertygande än när han för kort tid sedan höll sitt sista stora fredstal. Allt mera eldad själv under anförandets gång, förmådde han hela sitt auditorium att se denna krigsförklaring som upprättelse för den skyfva landet fått tåla, och som ett ädelt och självuppoftande korståg tillika. Man skulle icke ta betalt av fienden för sitt blod och sina uppoffringar, sen segern en gång var vunnen! Till och med de, som voro fast beslutna, att deras land skulle ta betalt, glömde sig — eller dölde sig med flit — viftade och hurrade. Det var när Joan upptäckte hur fullständigt damerna voro ett i stämning med den manliga församlingen, som hon med en gång blev botad för sin begynnande lust att låta sig ryckas med av entusiasmen. Under det stormen brusade genom salen, då-

novell av Elin Wägner

nade och gav eko, satt hon stilla och jämförde med ett självvironiskt löje denna entusiasm med den svaga fläkt, som nyss gjort henne yr i huvudet av fåfänga.

Utänför porten stod Dick och vaktade henne. — Nå Joan, du gjorde ju lycka, min flicka? Hade du tänkt ut hur du skulle uppföra dig på förhand, så var det skickligt gjort, nej, bli inte ond på mig nu, jag såg väl från pressläktaren med min goda kikare hur naturlig du var.

— Var hygglig, Dick, sade Joan, med en bedjande blick, det är verkligen ingen sak att skämta om att vara den första kvinnan i kongressen just nu.

— Å, har du redan märkt, att det blåser på höjderna? Nej, allvarsamt, stackars Jin, det är en fördömd historia. Gå aldrig ut utan revolver, eller lägg dig sjuk, vet du, det vore kanske det bästa. I morgon kommer man att ta ner dig för att avtvinga dig löfte om att rösta på krig. Du kommer att bli plågad dag och natt, natt och dag, bokstavligen! Dumma Joan, varför gav du dig in i det här? Du som kunde suttit på läktarn och klandrat andra.

— Inte för min egen skull, vet du, sade hon. De gingo genom de upprörda gatorna, där tidningspojarna skreko. Vill du följa mig till redaktionen, sade han, det vore skönt att gå, men jag har inte tid, och han vinkade åt en bil.

Joan satt och såg mycket fundersam ut.

— Dick, du har varit i Europa under kriget, sade hon, är det sant att den stora mängden av kvinnorna tänker precis som männen, är krigsentusiaster och nationalist-er som de?

— Ja, tro mig, svarade Dick, det finns bara två sorter kvinnor som har internationella tänkesätt: den lilla gruppen av den högsta andliga eliten, som ser opartiskt på företeelserna och söker förståelse och försoning, och så den något större, som ger sig åt fångar och invasionstrupper och älskar alla lika. Och jag fruktar, kära Jin, att de senares verksamhet bär större frukt än de förras.

— Du ser saken för cyniskt, Dick.

— Om jag bara gjorde det ändå! Men ser du, det som nu har kommit i gång, det måste utvecklas och gå fram till sin bittra fullbordan. Det kan inte hejdas, därför är det synd att säga ett ont ord om presidenten, han är bara ett verktyg, han har stretat emot i det längsta och sökt vrida utvecklingen in på sidospår, men till slut måste han också med i virveln och dra oss dit allihop. Detta spel måste spelas till slut kosta vad det vill. Adjö med dig, nu är jag framme. Res nu hem till dig och vill du vara i fred och få sova i natt, så lås dina dörrar med dubbla lås, Jin!

III

Det var kvällen innan röstningen i kongressen, senaten hade röstat samma dag, representanthuset skulle bekräfta beslutet om krig i morgon. Uttrötad, nästan ihjältdiskuterad, led och arg kom Joan hem sent efter en väldig mottagning hos en politiker. Det måste ha spritt sig ett rykte, att hon inte var pålilig, ty folk hade kastat sig över henne och hon hade hundra gånger så visst som en känt sig oerhört frestad att lova allt vad de ville bara för att få vara i fred. Men underligt nog, ehuru hon under sitt samtal med presidenten i sitt inre trott sig böra ge honom rätt, vägrade hon sedan bestämt att säga det högt. En instinkt varnade henne från att binda sig ännu. Hennes motvilja för att göra folk till viljes stegrades med varje timme, oberoende av om de hade rätt eller ej. Det var omöjligt att tänka eller besluta någonting med dessa människor över sig som myrorna på kroppen.

Då portieren rapporterade för henne, att två damer väntade i hennes rum, fick hon tårarna i ögonen.

— Ja, jag kunde inte hjälpa det, sade han urskuldande, det var fru Nelson Brown, som kom först.

Joan skyndade upp och fann mycket riktigt fru Nelson Brown — i samtal med fru Roberts.

De är vänner! tänkte hon, det bådär inte gott för mig.

Båda damerna voro i stor toalett, fru Roberts bar en låghalsad klänning av samma ljusblå färg som i Sverige bäres av himlen och de unga flickorna, men som förlänade en viss charm åt hennes hela uppenbarelse med det marmorvita håret och de rynkiga, skära kinderna.

Hon var för visso exemplet på kvinnan, som icke gav sig i något avseende ännu vid sjuttio år. Den feta, ståtliga fru Nelson Brown, med isvitt ansikte, blixtrande svarta ögon och kolsvart hår, i vilket en tjock vit länk stod upp som ett frågetecken över pannan, var klädd i vitt som Joan, men bar en utomordentligt vacker svart spetschal över axlarna.

De ursäktade sig icke för att de kommit, det blev Joan, som måste be dem förlåta, att hon dröjt.

— Gör ingenting, sade fru Nelson Brown, bara vi är de sista som talar med er, innan ni röstar. Fru Roberts och jag har oberoende av varandra båda fått idén att invänta er här och vi är inte ett dugg trötta, vi kan tala hur länge som helst!

Joan ryste invärtes, men sade ingenting, tog av sig kappa och hatt, fick en pälskrage över axlarna och slog sig ned att möta vad som komma skulle. Gamla fru Roberts' mening visste hon redan, men hon undrade ett ögonblick, om fru Nelson Brown i betraktande av fiendskapen dem emellan och sin egenskap av ordförande i

”kvinnoföreningen för internationellt samförstånd” möjligen ogillade amerikansk intervention. I så fall skulle hon låta de båda trötta ut sig mot varandra och komma lindrigt undan.

Fru Roberts slog an en mycket beskyddande ton från början. Det var ju hon och hennes förening, som över huvud förhjulpt Joan att nå den ställning hon nu nått. Och det var ju därför inte för mycket begärt att Joan avlade räkenskap, hur hon tänkte rösta. Hon hoppades med tillförsikt att Joan ställde sig på fosterlandets, rättens, frihetens och fredens sida.

— Mot resolutionen alltså! frågade Joan, denna gång med låtsad enfald.

— För! ropade fru Nelson Brown. Vad annars? här finns intet utomkring, jag tycker ni borde förstå det när jag, jag som är ledare för en fredsförening säger er det.

Joan tog med en suck farväl av sitt fåfänga hopp att de båda damerna skulle trötta ut varandra och beslöt att likaväl så mycket som möjligt spara sina krafter. Hon såg från den ena till den andra av dessa två kvinnor, så väl kända sedan många år tillbaka från talartribuner och illustrerade tidningar. Och det for för henne, att de i detta ögonblick saknade det ljus hon fordom sett hos dem, då hon som ung flicka hänförd lyssnat till dem, då de uppenbarat för henne en ny värld, skänkt henne ny stolthet, visat henne en ny strävan.

— Jag skulle vara tacksam, om damerna först ville utveckla, hur ni anser att jag bör göra, sade hon i trött ton.

— Är ni verkligen osäker? Gumman Roberts' ögon blevo plötsligt immiga av tårar, nå, då tackar jag Gud, hon knäppte händerna, att jag kom hit! Och därmed började hon med vanlig snabbhet och skicklighet, som talade om lång träning, att lägga upp ett helt föredrag, om nödvändigheten av enighet, om den nationella hedern och mänsklighetens väl och kvinnans plikter.

Joan ertappade sig själv ett par gånger med att låta sina tankar vandra, och konstaterade med förvåning hur nötta dessa ord redan blivit för henne blott under två fattiga dagar.

Medan fru Roberts hämtade andan, passade fru Nelson Brown på att falla in, hon såg mycket väl att Joan inte tog intryck.

— Hur er röst än faller, så kommer parlamentet ändå att följa presidenten, det är självklart, sade hon, så det är inte det, som är så viktigt.

— Men då tycker jag att jag kunde få vara i fred och rösta efter min övertygelse, avbröt Joan otåligt.

— Ja, naturligtvis ska ni rösta efter er övertygelse, svarade fru Brown och betvang en uppstigande förargelse, vad vi vill är just att ge er tillfälle att bilda er en

riktig övertygelse... Det jag ville ha sagt, när ni avbröt mig, var att vad som är viktigt, är verkan av er röst på stämningen bland kvinnorna och mot kvinnorna. Jag fruktar mycket att om ni röstar mot presidenten nu, så kommer ni att skapa ett sådant misstroende just mot fredskvinnorna, att det blir dem omöjligt att verka något för framtida fred och samförstånd. Man kommer att ge oss skulden för er handling, och kvinnorna kommer att gå ur min förening massvis! Vilket ni väl inte kan vilja ändå?

— Ja, det må nu vara, sade fru Roberts otåligt, men ni glömmer, fru Brown, det som är ännu viktigare, att den stora omröstningen om kvinnans rösträtt som jag trälat med så länge förestår i Massachusetts! Skulle den första kvinnan rösta ofosterländskt i kongressen, då kan det helt enkelt betyda att vi förlorar hela omröstningen, nu när vi är så nära segern! Ni har av en slump kommit att betyda mycket för oss alla, fröken Richardson, man kunde nästan hoppats, att ni skulle förstått vilket ansvar det för med sig!

— Det inser jag mycket väl, sade Joan lugnt. Jag menar ansvaret. Men finns det då ingenting som är viktigare än att kvinnorösträtten vinner den stora segern här just i år?

— Nej, sade fru Roberts oförstående, nej, vad då? Hon hade arbetat i femtio hela år på rösträttssaken. Nu såg hon ingenting annat än målet, som tycktes så nära, att hon kunde nå det med sin utsträckta hand. Hade hon glömt vad det var som i hennes ungdom gjorde henne till rösträttskvinna.

— Det kunde ju tänkas, svarade Joan stillsamt, att när ögonblickets oro har lagt sig, man kommer att se på den första kvinnans röst med andra ögon, kanske som ett tecken på kvinnornas självständighet eller osjälvständighet och ärligheten eller tvärtom i hennes fredsvilja.

I detta ögonblick, innan Joan ännu talat ut, slog det fru Nelson Brown att de hade med en idealist att göra, och att om de inte rättade sig därefter, skulle hon gå dem ur händerna. Hon gick fram och lade sin hårda hand på Joans axel, såg henne in i ögonen, bad henne betänka de stora mål striden gällde, betydelsen av att kriget avkortades så mycket som möjligt, nödvändigheten av att framtvinga en varaktig, rättvis fred. Med några ord berörde hon sitt långa arbete i fredens tjänst, men hade hon ägt söner, sade hon, skulle hon gärna ha sett, att de varit med i en strid, där hennes land skulle falla utslaget till förmån för de stora idealen.

Om jag bara inte visste, hur mycket grums, som följer med i idealens kölvatten, tänkte Joan. O, vad detta är svårt.

Fortsättning i nummer 5—6, 1968

Vietnamkonferens i Berlin

Kvinnornas Demokratiska Världsförbund har en internationell solidaritetskommitté för Vietnam, som arbetat i flera år. Den sammanträdde i Berlin 16—17 mars och SKV representerades av undertecknad. Representanter från trettiofem länder deltog. Från Nordvietnam kom Vo Thi The och från FNL Le-Thi-Cao och Nguyen-Ngoc-Dung. Alla tre var med på barnkonferensen i Stockholm hösten 1966 och sände varma hälsningar till sina svenska vänner.

Ur Nguyen-Ngoc-Dungs (t. h. på bilden) tal tar jag några axplock: — 29 januari 1968 inleddes den stora offensiven. I Saigon, Hué, Danang och hundratals andra orter har befrielsearmén tillsammans med befolkningen erövrat offentliga byggnader, amerikanska ambassaden, amerikanska huvudkvarteren för lands- och sjöstridskrafter, radio- och TV-stationer. — 90.000 fiender har stupat, sårats eller tillfångatagits — bland dem 20.000 från USA och satellitländerna. Dessutom har många gått över till befrielsearmén. Bara i Hué har 1.000 soldater och officerare gått över till befrielsearmén. 1.800 flygplan har förstörts — dvs. ungefär en tredjedel av USA:s luftstridskrafter i Vietnam. — 45 flygplatser har angripits. — Överallt har befolkningen rest sig och kämpat mot inkräktarna. Hela marionettregeringens förvaltningsapparat är förlamad och desorganiserad.

Inte minst kvinnorna har deltagit i striderna, bland dem tusentals lärarinnor, studentskor, arbeterskor av olika slag, konstnärinnor, husmödrar och unga flickor. De har också spelat en stor roll när det gällt att övertala soldater att överge inkräktarnas armé.

Förlusterna är oerhörda. I Saigon förstördes på en vecka 10.000 hus, 150.000 människor blev utan tak över huvudet. I Mytha, den näst största staden i Mekong-deltat, förstördes 4.000 hus, praktiskt taget vartenda hus i staden är skadat. 80 procent av den historiska staden Hué är förstörd. — Hela familjer utrotats.

Under kriget har en miljon vietnamesiska barn dödas eller sårats — det skulle svara till en kvarts miljon svenska barn, om vi räknar om till svenska förhållanden.

Vo Thi The från Nordvietnam berättade: 84 av 111 kretshuvudstäder har bombats — en del ända upp till 100 gånger. Alla byar i provinsen Quang-binh och Ha-tinh och nästan alla i närheten av Hai-phong är så gott som fullständigt förstörda.

1.400 gånger har amerikanska marinen anfallit byar utmed kusten under 1967. Under tredje kvartalet anfölls Hanoi 50 gånger, över centrum kastades mer än 4.000 bomber. I oktober riktades 53 luftangrepp mot Hai-phong.

Amerikanerna använder 70.000—80.000 ton ammunition per månad, huvudsakligen som bomber. Splitterbomber fyllda med små bly- eller plastkulor, som inte syns på röntgenplåtar, användes i stor utsträckning. Man använder också kulor med spetsiga kanter som orsakar nästan oläsliga sår. Dessa splitterbomber kan knappast tänkas ha någon användning mot militära mål. Deras uppgift är enbart att döda, sårta och plåga människor, vuxna och barn. Tätt bebyggda landsdelar och städer belägges med "bombmattor" som förstör allt levande. Fjärrstyrda raketer koncentreras på städerna.

En liten stad, Ho Xa, med knappt 6.000 invånare, har utsatts för 144 luftangrepp, 22.500 sprängbomber av olika slag, 10.000 splitterbomber, 6.200 raketer och 68 napalm-bomber.

Flodmyrningar, havsbukter och minsta vattendrag bombarderas för att hindra fisket och transportererna. Kustens byar beskjuts ständigt.

Men Pentagon får också dyrt betala sina förbrytelser. Hittills har 2.800 flygplan skjutits ned, därav 1.067 under 1967, och det har skett också av kvinnlig milis.

Trots de orimliga svårigheterna utvecklas näringslivet. Under oändliga svårigheter arbetar bönderna på risfälten, tack vare förbättrade metoder får de bättre skördar än under fredstiden. Industriproduktionen har ökat med 8 procent sedan 1964. — Priserna har inte stigit.

Intill 31 december 1967 förstördes 642 skolor, 169 sjukhus och hälsovårdscentraler, 413 kyrkor, 162 daghem, 378 bostadsenheter, 60 marknadstorg och 505 vattenverk och dammar. Trots allt har antalet elever i skolorna ökat under läsåret 1967—68 i förhållande till 1964—65 med 36 procent. Nio nya högskolor har öppnats. I Hanoi har 20 polikliniker, 102 ambulatorier och 28 speciella medicinska stationer med ett hundratal läkare öppnats.

Från den stridbara amerikanska kvinnoorganisationen Women strike for peace kom mrs Helen Nearing. Hon ställde frågan: hur är det möjligt att inte alla USA:s kvinnor är emot kriget? och gav fyra svar:

1) Sedan det kalla kriget startades av Churchill och

Truman för mer än 20 år sedan har amerikanen hjärntvättats och vet inte mycket om den verkliga situationen i världen.

2) Arbete och välbefinnande består till stor del tack vare kriget. USA har alltid tjänat på krig. I båda världskrigen sålde de till båda sidorna. 15 procent (ungefär 10 miljoner) av de sysselsatta arbetarna är direkt eller indirekt berörda av kriget.

3) Patriotismen till slut är också ett skäl:

— Mitt land är mitt land, right or wrong.

— Vi får inte förlora ansiktet i sydostasien eller i den övriga världen.

— Vi har aldrig förlorat ett krig och skall aldrig göra det.

4) De tror på slagorden om frihet och demokrati. Mc Namara har sagt: "Vi kämpar för att det vietnamesiska folket skall välja vårt sätt att leva!"

Men det finns ett annat USA. En fredsrörelse växer fram, i den ingår unga och gamla, studenter, professorer och kvinnor — kanske är kvinnorna de mest aktiva. Det finns en rad organisationer, Women strike for peace, Fred och Frihet, the Voice of Women, Kväkarna, the Fellowship of reconciliation, the Leftists, Dubois-klubbarna, the Students for a democratic society. Dessa organisationer samarbetar i demonstrationer, möten, med brev och telegramaktioner osv.

Den sovjetiska delegaten *Zinaida Fedorova* hade nyligen besökt Nordvietnam och som en illustration till Vo

Thi Thes tal visade hon en splitterbomb stor som en tennisboll ungefär och en stor paraplyliknande hatt av risbalk. Hon hade tyckt det var konstigt att barnen bar sådana jättehattar dels på huvudet och dels som någon sorts sköld på bröstet — tills hon förstod att de tjänstgjorde som nästan patetiska skydd för splittren från de mördande bomberna.

Delegaterna från de många länderna berättade om vietnamaktioner från hela världen. I Västtyskland säljer man dockor, i Frankrike och Norge små påsar med risgryn, i England samlar man pengar för inköp av pennor. Med jag måste säga att våra svenska resultat tycktes höra till de bästa och vi tackades också varmt av våra vietnamesiska vänner som hälsade till sina svenska vänner och bad oss att inte förtrötts i vår solidaritetsverksamhet.

Till kongressen i Helsinki i november kommer en delegation från Vietnam och jag bad dem då att på vägen göra ett Sverige-besök. De lovade att försöka.

I resolutionen som antogs av konferensen uppmanades bl. a. alla länder att organisera kampanjer för Vietnam under april och maj. Sänd hälsningar till Vietnams kvinnor! Understöd och uppmuntra de amerikanska kvinnor som kämpar för Vietnam liksom kvinnorna i de länder som stöder USA:s smutsiga krig! Stöd Vietnams folk materiellt! Genomför aktioner den 20 juli — årsdagen av Genèveöverenskommelsen 1954!

Eva Palmär

Om åborätten

Vi läser i en tidningsnotis att lagen om åborätt av år 1926 skall upphöra på förslag av justitie- och jordbruksministrarna.

Åborätt är en ärftlig och förytterlig besittningsrätt av jord mot årlig avgäld, beräknad efter årets marknadspris på jordbruksvaror (alltså varierande efter goda och dåliga skördeår). Vid avyttring skulle ersättning erhållas för byggnader eller jordförbättring. Den socialdemokratiska regeringens avsikt med lagen var framför allt att bidra till förhindrande av att jorden blev ett spekulationsobjekt.

Tyvärr blev det en alltför invecklad lag; bland annat står åbon under fyra olika myndigheter. Man gjorde ej heller något för att få lagen känd. Under de första åtta åren — skriver Ada Nilsson — levde åborätten sitt okända liv med summa en enda liten åbo i Jönköpings län.

År 1934 donerade Elisabeth Tamm 50 har jord till Socialdemokratiska Kvinnoförbundet och Svenska Kvinnors Vänsterförbund under förutsättning att dessa jordlotter skulle upplåtas enligt åborätt och med tanke på tidens stora arbetslöshet.

Näst sista kapitlet i Ada Nilssons bok "Barrikaden valde oss" bär överskriften "Åbobrukens vid Fogelstad lidandes historia". Där skildras utförligt

hur byråkratiska svårigheter och andra omständigheter gjorde att flera år förgick innan de fem åborna kunde utses. Hade inte de båda förbunden haft energiska kvinnor i riksdagen (Kerstin Hesselgren och Agda Östlund) så skulle dröjsmålet säkert blivit längre.

År 1940 skriver Elisabeth Tamm och Elin Wägner i sin bok "Fred med jorden":

"Åborätten är en gammal äganderättslag i ny form och i samma mån som dess fördelar framför det nuvarande systemet bli kända och i samma mån som den liksom tomträtten i städerna tränger igenom och tar alltmera jord i anspråk kommer kanske den dag då allt flera ägare bli åbor. Åborätten skulle komma att reglera jordvärdet samt bli en motvikt mot och kunna förhindra penning- och arbetslöshetskriser."

Fred med jorden. Av Elisabeth Tamm och Elin Wägner. Bonniers förlag, Stockholm 1940. 92 sid. Pris kr 2: 25.

Barrikaden valde oss. 25 år ur en kämpande förenings historia. Av Ada Nilsson. Axel Holmströms förlag, Stockholm 1940. 174 sid. Illustrerad. Pris 3 kr.

HEMMET —

en skräckvision av folkhemmet

Mitt för näsan på Stockholm har Göteborg gått och blivit en intressant teaterstad. En verklig grupp-teater har bildats, som gemensamt arbetar fram sina pjäser.

Även om gruppen är och vill bli behandlad som en grupp, märkbart till exempel vid gästspelet i Stockholm, då gruppen aldrig splittrades vid inropningarna för att ge plats åt en enskild skådespelare eller författare att avtackas individuellt — måste kanske själva inspirationen till detta slags grupp-teater tillskrivas två: Bengt Bratt och Kent Andersson.

Bengt Bratt känner TV-publiken från pjäser som "Nattcafé", "Villa med staket", "Jämsides med Exercis"; han har en bakgrund bland annat som hamnarbetare. Kent Andersson, medförfattaren, minns man bland annat från Lars Görtings "Trängningen" i TV.

"Flotten" var deras första gemensamma verk, där grupparbetet prövades för första gången. De kom igen, ännu slagkraftigare, med "Hemmet", som gjort några dagars bejublat gästspel i Stockholm. Publiken var påfallande ung, med inslag av pensionärer. Det såg ut och det hördes som om de tyckte att Bratt—Andersson fattat mycket av deras marginaltillvaro i folkhemmet.

"Hemmet" kan alltså tydas som ålderdomshemmet. Det är där de sitter och går omkring, de ungdomar som inom loppet av en sekund, utan hjälp av smink eller kostymering, förvandlas till värkbrutna, stapplande, gaggiga, vresiga, trofasta, glömska, glömda och svikna åldringar. De vaktas av de

två fruktansvärda systrarna Gunnel och Siv — Kent Andersson och Måns Westfelt. Då och då hugsvalas de med nådeord från präst och riksdagsman (en miljon åldringar ger ett intressant valfiske). Ibland, fast sällan, kommer barnen på besök. Men de har alltid så bråttom.

I ohyggliga nu-scener speglas de gamlas gränslösa och ödmjuka tacksamhet, en och annans sturiga bitterhet. I Brechtska återblickar lär vi känna modern med de sju barnen som på ålderdomshemmet besinnar det gamla ordet om att *sju* barn inte kan ta vård om *en* mor. Bilen går faktiskt före. Eller odlaren vars jord återerövrats av skogen. Eller svarvaren, som äntligen börjar fatta det svek som hela hans generation blivit utsatt för.

Och systrarna Siv och Gunnel som blir allt segerwissare. Hemmet kan byggas ut, zigenare, homosexuella, alla sorter av samhällets handikappade skulle kunna isoleras i stora, strängt rationaliserade trivselinternat.

I vissa ögonblick faller all deras falska fryntlighet av, rösterna går upp i falsett, i gester och tonfall liknar det plötsligt Hitler och Goebbels . . .

Men naturligtvis är det inte vår nog så bristfälliga åldringsvård som "Hemmets" författare skjuter in sig på. Hemmet kan också utläsas folkhemmet. Det ger en fruktansvärd vision av folkhemmet, inte bara som det kan bli, utan som det i vissa stycken redan är.

När kommer "Hemmet" i TV?

K. W.

EVA— två sagor

Det var en vårkväll, när jorden låg nytvagen och grön och alla dess varelser fröjdade sig över skapelens nyhet. Mannen hade just blivit skapad, och att han egenligen bara var en lerklimp, det kunde ingen se på honom mera. Han stod just och hittade på namn åt den ena örten och djurvarelser efter den andra. Han ville så gärna befalla dem att heta någonting, alla de havets fiskar och markens fänad och himmelens fåglar, som han ensam var herre över. Ett stort förståndigt barn var han, och den myckna vetskaper gav honom ett högtidligt och surmulet utseende.

Vår Herre såg den av pur värdighet allvarsamme pojken gå och valla djuren i eftermiddagssolen. Och Vår Herre strök sitt långa skägg och log så gott. Blålockorna ringde lördagskväll, och Vår Herre visste att allt grovarbetet var färdigt och att han bara hade det roligaste kvar, sitt sista verk. Han hade aldrig just tänkt på att inte djuren kunde skratta... Och den namnkunnige Adam, som fått in all sin vishet genom näsan, kunde ju inte se hur Vår Herre jämt måste le. — Vår Herre satte sig ned på den jordtorva, där han tagit ler till att forma mannen.

Det var just i solnedgången. Adam hade räknat upp alla de ord han hittat på. Till slut gjorde det honom ganska sömnig, och snart sov han som ett gott barn vid Vår Herres fötter.

Och vår Herre såg ut över Edens gröna ängd och fann att allt var vackert och gott. "Nu kan jag då ha blivit lerig nog", tyckte han. Och så log han skälmskt och strök mannen sakta över hjässan. "Nej, inte mera av huvu't; där har han alla sina namn, och dem är han ju så stolt över, den lille mannen!" Han rörde i stället vid bröstet; där, just över hjärtat, tog

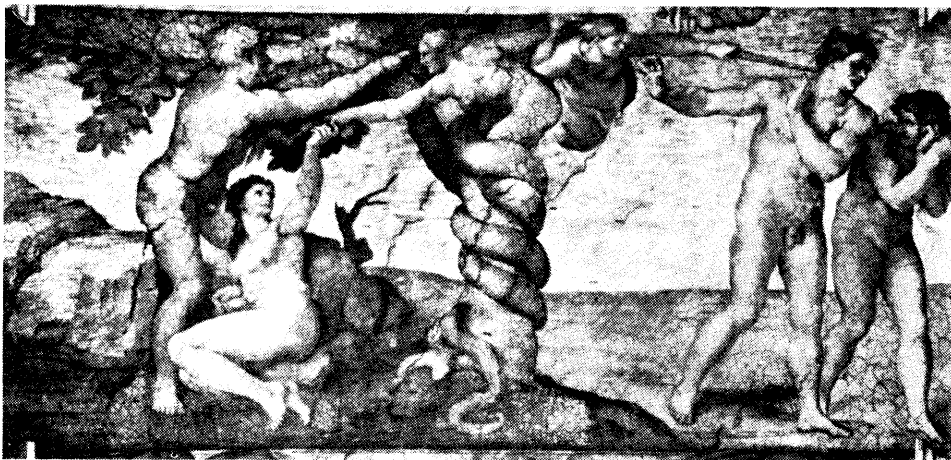
han och glättade gång på gång, tills han fick handen full, inte av smutsig lera nu, utan av fint människoämne, där livets ande redan bodde.

Det kändes alldeles som när man håller en fågelunge i handen för att skydda den. Det skälvde och dallrade, bultade och flaxade. Vår Herre höll det med ena handen på sitt knä, och med den andra handen skulpterade han, medan aftonhimlen slog upp hela färgskrinet och molnen formade sig som mjukast. Vår Herre gladdes i anden och myste, där han satt och höll lördagskväll i jordens trädgård.

Hans händer slöt sig och skildes för att dana en ny skapelse, och det var för honom detsamma som när människorna sluta händerna till bön. Han andades djupt och lugnt över det mjuka ämnet. Det hade varit så arbetsamt att pusta in själ i den lerige mannen; den han nu skapade skulle få själ i hela kroppen. Då sista solstrålen föll in, formade han ett par ögon, som blev glittrande av skenet, och en liten kvinna växte småningom fram med den ena lemman efter den andra. Medan han formade hennes fötter, kunde hon redan nyfiket betrakta hans böljande skägg, där hon satt på hans knä. Hon kunde se ännu mer, hon varnade hans stora, starka, lugna händer. Och eftersom det redan var en själ i henne, då hon skapades, så fick hennes väsen en djup aning om skapandets hemlighet, dess kval och dess lust.

"Du skall vara till hjälp och till fröjd", sade Vår Herre.

Men det vetandet hade kvinnan inga ord för, ty det var henne för stort att hitta på namn åt. Adam hade bara haft djuren att namnge, han. Men detta var lika mycket större än varje hennes ord, som Vår Herres hand, när han skapade henne, var större än hennes egen.

Eva och Adam i Paradiset. Från Michelangelos fresker i Sixtinska kapellet i Rom.

Av Emilia Fogelklou—Norlind

Ehuru kvinnan kunde låta orden strömma om mångt och mycket, så teg hon därför alltid om detta. Och inte ens när det var stängt för paradiset, och mannen kom därhän att han såg ned på henne därför att hon kunde vara lycklig, inte ens då talade hon om varför hon måste vara lycklig — som ett värv för andras skull och icke för sin egen! Mannen trodde ju att hon var skapad av grålera, liksom han. Och det kunde man alls inte förtänka honom.

Ty den vårafton, då kvinnan skapades på Gud Faderns knä, då sov han ju som en stock, stackars gosse. Så det var just inte så underligt, om han aldrig lärde sig förstå henne, hur klok han än blev!

Det var dagen efter den dag då Edens port slagits i lås bakom olydiga människobarn. Höstregnet piskade mannen och kvinnan som med ris. I världen rådde kall höst, det var bara i Eden det varit rosor och sommar. Den första tidens glada samliv var förbi. Adam skulle nu sträva; Eva skulle nu lida mycken vanda. Och båda skulle gå ut och bilda det första samhället på jorden.

Mannen var full av harm, arbetet framför honom var oöverskådligt, och han kände sig led åt alltsammans. ”Du är idel lera, idel lera”, sade han till varelsen vid sin sida, ”det är du, som är skuld till detta. Jag var herre över skapelsen, men så kom du och förledde mig, och nu har jag kommit i all denna mödan. Du är bara lera, ingenting begriper du, bara lera och synd. Men jag har fått ande inblåst i mig, ty jag är en man”.

Eva såg upp på Adam. Hon kände sig så liten och olycklig, tårarna tillrade och hon kunde intet säga. Han måste ju ha rätt, eftersom han kunde uttrycka det alltsammans, tänkte hon. Och någonting sade henne att nu behövde han, att hon trodde högt om honom. Hon lät honom därför undervisa sig om hur det hängde ihop med hela världen. Att Adam också lärde sig något av Eva, det begrep han inte, och inte hon heller, eftersom det hon lärde honom inte kunde få plats i orden.

Där Eva förgråten vandrade fram, fick hon plötsligt syn på några granna höstblad. På vägen låg de, det var några som hade virvlat ned till jorden från träden i paradiset lustgård. Evas rygg var så trött, och hennes gång så tung nu. Men då hon såg att bladen var vackra, hukade hon sig ner för att ta dem åt Adam. Hon var rädd för att låta honom se hur trött hon var. Och hon lyckades le, då hon räckte honom de granna bladen, som vinden fört och regnet skonat.

”Alltid löje och lek, allvaret redan glömt”, sade mannen och vände sig med oändligt förakt ifrån de

små bladen. Med tung möda och bister uppsyn började han göra upp ett skjul, där de kunde dölja sig och där kvinnan kunde få skydd. Han la in all sin kraft i arbetet, han strävade ärligt för dem båda, trots sina harmsna ord. Kvinnan såg beundrande på honom, hon räckte honom kvistarna, medan han flätade och täckte skjulet. Det kunde hon inte ha gjort; men hon log mot honom och talade muntert till honom, fastän smärtan skar henne genom själen.

”Hon förstår ingenting, hon förstår inte att sörja över fallet; hon är bara lättfärdig, hon begriper inte ens att vara förtvivlad”, tänkte han, under det de tillitsfulla ögon, som riktades på mannens arbete, honom själv ovetande, gav honom dubbel kraft.

Till slut började dock hans misstro tära hennes tillit. Där kom en stingande förödmjukelse i hennes själ, medan hon log och hjälpte. Hon kunde ingenting förklara, ty namnen på alla ting bar ju mannens mening om deras väsen. Men hon förstod något som låg bakom orden, något som han inte kunde se.

När årtusenden förgått, och hon länge blivit älskad och hatad men aldrig förstörd — då ville till sist leendet dö på hennes läppar.

Hon började nu klandra mannen högt. Hon sade att han var klumpig och dum och andra saker, som han inte kunde rå för, ja, hon önskade ibland att hon och hennes barn varit ensamma i världen. Men nej, det önskade hon ändå inte riktigt. Varför?

Hon mindes det som viskats över henne den gången hon ännu var en växande bild på Vår Herres knä. ”Du skall vara en hjälp och en fröjd”, hade det sagts. Men det behövs någon annan för att ge det åt, ty ingen kan vara en hjälp eller fröjd för sig själv.

Och då beslöt hon gå hela den långa vägen, där man lär sig namnen, för att äntligen kunna förstå och förstås. Men mannen sade: ”Du går ifrån mig. Din plikt skall du göra här hos mig. Du behöver inte förstå. Ty plikt är att göra vad man inte vill.”

Kvinnan log ett nytt leende, djupare än förr, i det hon började gå också hans mödas väg. Hon sökte uttryck för den sanning hon bar på och som sade: ”Ingen plikt är ännu gjord, förrän fröjden att fylla den kommer till, skiner omkring den och gör den till mer än plikt, till skapelse.”

Ty så lyder kvinnans imperativ, hennes, som formades en vårafton på Guds Faderns knä, då världen ännu var ung och ny och mannen sov, så att han ej visste vad som skedde.

Ur ”Ljus finns ändå”. Albert Bonniers Förlag, Stockholm 1948. Med författarens tillstånd.

Emilia Fogelklou 90 år

Kära Ili!

Det är längesen jag en gång fick lov att kalla dig så. Livet har rullat fram sin glömskematta och dess mönster har bleknat — och nu går jag fram till dig med tveksamma steg. För mig var du en märklig personlig kontakt som fick sin fortsättning under många år i min kontakt med dina böcker.

Den första gång jag såg dig var i Uppsala som ung studentska, när du höll ett föredrag om Henri Berg-

son — den skapande utvecklingen. Det var ett underbart föredrag. Jag kände till boken genom min vän Einar som var filosof. Vi talade om ditt föredrag. Vi beundrade dig båda.

Och det fortsatte vi med under vårt gemensamma liv. Min filosof värderade dig högt — till min stora glädje. Det låter barnsligt, kanske låter det osjälvständigt men det är nu en gång så: vi kvinnor av äldre årgång erkänner värdet av en sakkunnig uppskattning av det vi själva älskar. Däri ligger en sammanhållande kraft, förr kallad sympati — numera en företeelse i avtagande.

Jag har läst de flesta av dina böcker — också din bearbetning av Carl Cederblads enkätmaterial om svenska folkrörelser. Men du blir kanske förvånad om jag berättar att den bok jag återkommer mest till är Strålning och Form — nej, Form och Strålning... Men strålningen känns mest. Får jag citera några rader på sid. 87 — om Teilhard de Chardin:

”Ateism definieras ej av de Chardin såsom ’icke-tro på någon som kallas Gud’ utan som: ’icke-tro på mening i tillvaron’. Forskning, oavlåtligt sökande, är bättre än apologi.”

Med blyerts har jag skrivit i kanten för både Einar och mig: ”Med oerhörd ansträngning ger man *sitt eget liv* en viss mening — men det hela — *nej...*”

Min far var icke-troende, men mor var som ung baptist. Bland det sista hon sade var något underbart: — Gud kan inte vara småaktig!

När jag träffade dig, Ili, tyckte jag att du liknade mamma Mia. Rösten, gestalten, glimten i ögat. Du har också sökt visa oss en Gud som inte är småaktig. *Tack!*

Din vän Gunhild Tegen

Kvinnliga pionjärer i Sverige hade det stundom svårt. Så var fallet med vår första jurist, Elsa Eschelsson. Orättvisorna bröt ned henne.

Emilia Fogelklou, vår första teologie kandidat, har till vår stora lycka förmått överleva och verka trots allt. Vi får nu hylla henne som snart nitioårig.

Emilia Fogelklou blev fil. kand. 1906 och teol. kand. 1909. Under tio år undervisade hon i olika skolor och seminarier. Sen dess har hon ägnat sig helt åt författarskap och forskning. I en utmärkt intervju skriver Gerd Örtegren (Vår Kyrka nr 7 1968) om Emilia: ”En varm, stark, rakryggad, orädd kvinna, en av dem som förde upp freds-

och kvinnosaksfrågorna i vårt land högt över politiska partigräl... Humor och glädje glittrar i hennes ögon... när hon berättar om sitt möte med arbetarrörelse, kvinnofrågor, fredsrelsen, hur hon lämnade kyrkan och blev kväkare, även när hon skildrar sitt livs bittra motgångar.”

Hon sade också till intervjuaren: ”Jag har aldrig känt mig som pionjär, snarare som ett kuriosum. Jag tycker mig ha vandrat ensam...”

Vi Kvinnors läsare har under årens lopp inte sällan mött Emilia Fogelklou även i vår tidning. Vi framför nu 1968 vår hyllning och vårt varma tack för allt hon betytt för oss och för världen genom sin personlighet och sin gärning.

Red.

De fyra vilddjuren

Med anknytning till Uppenbarelseboken talade ALVA MYRDAL i Storkyrkan den 19 januari i år vid en ekumenisk akademikergudstjänst om vår tids fyra vilddjur som hotar mänskligheten med världskatastrof — kriget som medel att lösa konflikter, kapprustningen, fattigdomsklyftan och rasmötsättningarna.

Hon sade att Vietnamkriget är det mest oförlikneliga vansinnet, ett ont som påbörjats av en av världens mest upplysta nationer, dömt att vara lönlöst eftersom kriget aldrig kan vinnas. Bakom detta vilddjur liksom bakom det andra, kapprustningen, ligger prestigeraseriet. Intetdera kan förnuftsmässigt förklaras. Den egna säkerheten blir snarast mindre när rustningsnivån skjuter i höjden.

Båda dessa vilddjur är ekonomiska fenomen av ödeläggande dimensioner. De har givit upphov till de båda andra vilddjur som nu hotar oss med undergång. Vi märker redan hur folk och grupper som levat i förtryck men trots på möjligheten av samförstånd genom solidaritet nu börjar förtvivla och se våldets väg som den enda möjliga...

Till och med i vårt rika land brister det alltjämt i solidaritet mellan människorna. Vi borde inte fortfarande ha sådana stora olösta problem som existensen av låglönegrupper och grupper med osäkert inkomstunderlag... Vi borde vara redo att gripa oss an med de fattiga folkens utveckling som en centraluppgift...

Sankt Göransmonumentet av Bernt Notke. Storkyrkan i Stockholm.

Alva Myrdal i Piteå 23/2 1968 (DN 24/2)

”Vi i vårt land måste ta avstånd från den provokation mot den fattiga världen som Vietnamkriget utgör... Något broderskap är det sannerligen inte tal om i verklighetens värld... Privilegietänkandet behärskar fortfarande den rika ’vita’ världen.

Här riskerar Vietnamkriget att bli en ödesdiger historiens korsväg. Konfrontationen mellan en rik vit nation och ett fattigt färgat folk är ingen abstrakt sak. I Vietnams djungler och byar upplevs den ju så påtagligt: soldaterna från andra sidan haven väger nog dubbelt så mycket och får dubbelt att äta minst.

Tendenserna till rashat och klasskamp sammanfaller i Vietnam. Det är den största kraftmätning av den arten världen sett.”

I vårt nr 1—2 1968 sid. 9, spalt 2, rad 7 skall texten lyda: fullständigt fördrag om förbud mot proliferation av kärnvapen.

Ur ett föredrag av Alva Myrdal i Genève den 14 mars 1968 om Fred och avrustning

”... Låt oss erkänna att de två militära supermakterna, USA och USSR, som på grund av kärnvapnen har en enorm förmåga att tillintetgöra oss blivit herar över vårt öde... De icke blockbundna nationerna i Genève har från början med okuvlig envishet krävt... tre ’stopp’: stopp för kärnvapenprov, stopp för produktion av material och stopp för spridning av kärnvapen... Det logiska skulle ha varit att börja med ett totalförbud mot kärnvapenprov... I en andra etapp borde man startat överläggningar för att hejda produktionen av klyvbart material för vapenbruk (med kontroll lika för alla länder)... På det sättet skulle ett beslut om non-proliferation ha fallit som en mogen frukt i våra händer...”

”... Men om vi måste böja oss för omständigheternas makt så behöver vi inte göra det under tystnad. Vi behöver aldrig anse att makt är rätt...”

PÅSK! novell av Ebba Richert

Påsk är gul sol över vedbacke och huggkubbe, det är svala sågspån med snöstrimor kvar i sina rispor som täcker den upptinade marken.

Påsk är mina minnens glädje. Jord som öppnar sig från frusenhet, rinnande vatten i åkerdiken, träd i knoppning, livsyra fåglar som snappar och kvittrar i gamla apelträd framför ett vitkalkat hus på den gotländska landsbygden. Glad påsk! sjunger det i rymd och kring stugknutar. Kristus är uppstånden. Jordan är född på nytt. Hjärtat börjar slå efter vinterns tunga vila.

Mina påskar är heliga minnen. Jag minns dem solklara och genomskinliga. Minns gammelfolket på gården där jag växte upp, hur de tvättade sig fina och kammade sig släta i håret och likt värdiga grekinor i sina svarta sjalar gick den långa vägen till kapellet eller kyr-

Foto: Gösta Glase

kan. Landsvägen låg torr och mjölkvit i solskenet. Inga bilar rev upp damm, inga motorcyklar skrämde hästar i sken, inga kollisioner gav hjärtkramp och skrämsel.

Påskan de år jag botaniserat in den i mitt minnes herbarium var solens glada högtid, tacksamhetens. Jag vet inte men ingen högtid har gripit mig så under min barndom som just påskan. De gotländska markerna öppnade sig på ett alldeles särskilt sätt, som om varje grässtrå ägde sitt eget värdefulla liv.

Jag minns hur jag låg på mage ute på den lilla trekantiga gräsplanteringen framför bryggarhusfönstret och petade med en pinne i jorden, som försökte jag frigöra varje litet grässtrå, ge det plats att växa.

Och gammelmoran "Källingi" kallad på gutamål, kom lunkande på halta ben och med stadigt grepp om kryckkäppen för att rycka upp den tanklösa stockholmsungen som låg på mage över den fuktiga marken.

— Du förkyler dig och skaffar dig vårsnuva, april är inte att leka med.

Det kunde hända man förkyldes sig och fick snuva. Men snuva vid sju års ålder är inte detsamma som snuva då man är gammal.

Ingenstans kan man uppleva påskan så intensivt som på en lantgård, ingenstans så inspirerande som på Gotland. Svala vindar från havet, värmande sol som mötte vinden och dansade trolldans kring gårdsplanen. På dasstakeis stenflisor kom den första vårlöken, den som plockades in för att stoppas i örnen på den som varit öförsiktig att gå för tidigt barhuvad och ådragit sig öroninflammation.

I alla holkar och träd kvittrade fåglar, ovetande om fåglars framtida förgiftningsöden. En sädesärta doppade näbben i solvarmt smältvatten, skakade sitt smäckra huvud och hoppade lättfo:ad över brunnnskanten in i krusbärsbuskarna.

Gammelfar, den gamlaste gamla, med krokkip och näsböjd mot reumatikerknän, stannade upp på stigen mellan mangårdsbyggnaden och lagårdsplan, rätade sig mot sin krycka och fångade in frostfriska åkertegar i sin sökareblick. Gammelfar kom upp ur vintersäng från halmadrass och loppor, kom ut på gårdsplanen med sollängtan och ungdomsdröm. Det askgrå vinteransiktet med djupvåvda arbetsveck drack sol och syre. I rynkornas upplöjda fåror såddes vårsådd för snabbgrodd. En april eller maj, ännu en rad av månader! Men gamlingar dog i knoppningstid. För vem öppnade sig jorden och tillslöt sig härnäst? Gammelfars fjärrskådarögon slöt sig begrundande, tandlös mun log i snö vinden.

Dofter steg från lagård och höstmulna löv i jordtinnande ängslundar.

Barnfötter, träskofötter upplevde mars och aprilmarkernas vibrationer.

RADIODEBATT

(jag såg en pjäs i TV som hette Hjälparen)

Inte nöd inte skräck för det obegripliga
i främmande behjälmade spökens
kulsprutesmatter med fasans sting
in i tillvarons bild från en barndom
jagad i buschens brödlösa hemlöshet

steg upp för synen hos
mätta män med demokrati på läpparna
med humanismens skylt över anförtrödda plånböcker
fyllda av rådlösa människors mynt

inte barnets ögon där själen grumlats
av jättens grymhet
inte uppsvälda magars hjälplöshet
steg fram för de samhällsbevarandes syn

Fantasins rum var upptaget av andra ting
av planering på längre sikt — — —
investeringar i "demokrati"
utdelning i antikommunism
alla väluppfostrat om än lite generat eniga:
något gott kan aldrig komma från Nasaret

Invånare i Hué under ett
artilleribombardemang.

Och barnets blick slocknade och dog
trött på det obegripliga
utled på det enda fattbara
att det finns så mycket i världen
som inte är mor
som inte är mat
som inte är någon att hålla i handen.

Lindome den 12 februari 1968

Rut Adler

En renare värld

Docent HANS PALMSTIERNNA är väl känd för våra läsare genom att han älskvärt skänkt oss två artiklar under 1967 — den ena om födelsebegränsning och den andra ett kapitel ur hans nu berömda bok "Plundring, svält, förgiftning". Han har i februari anställts i sekretariatet vid statens naturvårdsverk. När han intervjuades i detta sammanhang sade han att han minst 15 år intresserat sig för miljö-vårdsfrågor. Redan innan *Rachel Carsons* bok "Silent spring" kom ut i Amerika 1962. Det är annars ett märkesår för miljö-vårdsintresset. Mer än någon annan var hon den som väckte världen till insikt om hotet mot miljön.

Man avläser denna explosion av intresset för miljö-vård även i statens offentliga utredningar.

Den 26 april 1963 tillsatte justitiedepartementet den utredning som antog namnet immissionssakkunniga. Begreppet immission har definierats som varaktig störning genom luftförorening, buller, skakning, strålning etc. Professor *Lars Friberg*, som nu skall utreda hur mycket fisk man får äta, var deras expert. I sitt betänkande nov. 1966 föreslog de en lag, om luftförorening, vattenförorening m. m.

Den 23 april 1964 tillsatte jordbruksdepartementet en utredning angående planering av forskning rörande våra naturresursers bevarande och utnyttjande, från 1966 ledd av professor Bror Rexed. Deras två betänkanden om miljö-vårdsforskning har utkommit 1967. I en recension av dem i Socialnytt nr 1, 1968 säger länsläkare *Bo Åkerrén* att en sådan analys av miljö-situationen aldrig förr gjorts. En sak beklagar recensenten nämligen att utredningen är negativ till möjligheten att utnyttja avloppsslam som jordförbättringsmedel. I den kritiken vill vi helhjärtat instämma. Det syns oss av största vikt att återställa till jorden vad man tagit från den. Kina ger oss här ett föredömligt exempel.

Den 3 juni 1965 slutligen tillsatte statskontoret en utredning rörande organisation av naturvårdsverksamheten. Denna utredning och de föregående har lett till skapandet av statens naturvårdsverk med överdirektör *Valfrid Paulsson* som chef.

Ett ytterligare bevis på det allmänna intresset för miljö-vård är det stora antalet motioner i detta ämne. Utan anspråk på fullständighet låt oss nämna högerns motion om ökat straff för nedskräpning i naturen, samma partis krav på normer för högsta tillåtna mängd av förorening genom avloppsgaser och i vattenutsläpp.

Vidare folkpartiets motion om en riksomfattande kartläggning av vattentillgångarna och planering av deras ändamålsenliga utnyttjande i förening med

kraftiga åtgärder till skydd mot ytterligare föroreningar.

Vidare centerpartiets motion om ett miljöpolitiskt samordnings- och handlingsprogram i enlighet med i motionen anförda riktlinjer.

Slutligen vänsterpartiet-kommunisternas motion med följande punkter:

lagstiftning som förbjuder användandet av tjocka svavelhaltiga oljor vid bostadsuppvärmning;

riksplan för anläggande av värmekraftverk;

lagstiftning om avgasrenare på bensin- och dieselmotordrivna fordon;

ändring av vattenlagen så att tätorter med mer än 25.000 invånare måste ha högggradiga reningsverk och orter med mer än 100.000 invånare dessutom reningsverk med "tredje steget";

ändring av vattenlagen så att fartyg måste vara utrustade med uppsamlingstankar för avfall;

en miljö-vårdskampanj ledd av statens naturvårdsverk och avsedd att bidra till systematiska förebyggande åtgärder mot miljöförstöring.

Slutligen Kungl. Maj:ts proposition 23/2 1968 angående naturvårdsforskningens organisation och statsbidrag till avloppsreningsverk m. m. I stort sett är det en bra proposition även om man hellre sett ordet miljö-vård än naturvård och gärna önskat ett frikostigare anslag.

Naturvårdsverket skall skydda oss

Det gäller luftföroreningar som svaveldioxid. Det gäller buller. Det gäller vattenföroreningar, högggradiga reningsverk. Det gäller att ta tillvara avfall. Det gäller att förhindra spridning av gifter som kvicksilver och biocider. Genom ökad forskning och ökat samarbete mellan forskare kan vi skydda framtiden. Men vi måste vara medvetna om att priset skall betalas av vår generation.

Nu när vi vaknat inför hotet mot miljön kan och måste vi alla hjälpa till. Även om vi inte sitter i riksdag eller stadsfullmäktige eller i kommunala organ så är det vi som väljer dem, vi som skapar opinion, vi som sprider upplysning. På en punkt kan vi direkt medverka genom vårt eget arbete: vi kan bekämpa nedskräpningen. Låt oss göra det!

Om sopor

DN 13.3 1968:

Renhållningschefen i Stockholm väntar en stegring av hushållsavfallet med 55 procent under tiden 1980—90 medan folkmängden ökar med 16 procent. Han tillade att vi inte får bortse från den totala samhällsnyttan av att återföra avfallet som jordförbättringsmedel eller att ta vara på överskottsvärmen vid sopförbränning i form av varmvatten etc.

Ingenjör *Adolfsson* talade för den japanska metoden att med starkt tryck pressa ihop soporna till block som sedan doppas i asfalt och kan bli fyllnads- eller byggnadsmaterial.

Det vore en *uppgift för SKV lokalt* att studera avfallsproblemet på den egna orten och komma med förslag.

Svårare för oss som bor i norr

Laborator *Svante Odén* framhöll i en diskussion den 8/3 1968, anordnad av Sparfrämjandet, att Sveriges nordliga läge enormt försvårar miljövården. Kyla och isläggning gör att jordar och vatten renas långsammare. Han beräknade våra föroreningar till en storleksordning motsvarande en befolkning på 70—80 miljoner i ett sydligare land.

Vattenfall aningslöst

Nätt och jämnt lyckades man rädda Vindelälven. Nu driver vattenfall en propaganda som leder till uttömning av elenergin.

Och nu planeras det väldiga kärnkraftverk vid Värö, vid Trosa och kanske vid Bogesund. Även om man lyckas förhindra radioaktivt utsläpp i större omfattning så måste man frukta skadlig effekt av det uppvärmda kylvatten som skall släppas ut.

Farliga avgaser

DN 14.3 1968:

Under rubriken biologiska notiser skriver *Hans Palmstierna*: "Det saknar intresse att ta reda på hur mycket bly man skall tillåta i stadsluft innan människorna faller ner döda. Sak samma gäller giftiga gaser som koloxid (CO). I stället bör man ta reda på hur mycket människan tål utan att påverkas alls... En hög halt av CO, det vill säga avgaser från bilar och skorstenar, påverkar människans hjärna i förvånansvärt låga doser... Stress är inte bara betingad av jäkt, även avgaserna stressar vår kropp och särskilt vår hjärna."

Svavelföreningar i luften

DN 24.10 1967:

I en längre uppsats redogjorde laborator *Svante Odén* för en undersökning över regnets och luftens ökade surhetsgrad och de skador den vållar på skogen och skördarna och genom frätning av metaller (korrosion). Delvis samma fakta lämnades i Edith Andreassons referat "Luften vi andas" i Vi kvinnors julnummer.

Nu berörs samma problem i den ovan citerade artikeln biologiska notiser. Där får man glädjande nog läsa att svavlet i kol och olja kan lönsamt återvinnas eftersom svavelpiserna stiger på världsmarknaden! Kanske finns det utsikt till en bättre luft att andas.

Kärnvapenhot från luften

Sedan ett amerikanskt flygplan med fyra vätebomber ombord kraschlandade på Grönland den 21 januari 1968 har USA enligt uppgift stoppat patrulleringen med kärnvapen. De fyra vätebomberna har bärgats och de fragment som innehöll radioaktivt plutonium har i behållare sänts söderut i Amerika tillsammans med radioaktiva snömängder...

En indisk student om arbetsvillkor i Indien

The Minority of One nr 11 1967:

... Besökande från västliga länder säger ofta att hinduerna är lata... De finner det svårt att förstå när en person som äger 5 har jord plöjer endast 3 och lämnar resten oanvänt, en taxichaufför som ger sig av hem så snart han förtjänat nog för nästa måltid, en student som inte har de böcker och anteckningsblock han behöver men vägrar att ta en halvtidstjänst. Många besökande bland annat journalister förklarar allt detta genom att säga att hinduerna är lata.

De har rätt när de säger att hinduerna inte arbetar energiskt och att hälften av Indiens nöd skulle försvinna om folket bara arbetade mer intensivt. Men de har orätt när de påstår att människornas låga arbetsintensitet beror på att de är lata av naturen. Det verkliga skälet är att de är hungriga och att tungt arbete inbringar mycket litet.

En grovarbetare förtjänar 15 cent (US) för 10 timmars arbete, en kontorsanställd förtjänar 15 dollar i månaden och en lärare 20 dollar. Konsumentpriser antyds om man säger att en liten bil kostar 2.500 dollar, ett kylskåp upp emot 700 och en radio 70. Mat är också ganska dyr. En kyckling kostar 80 cent, fårkött 50 cent per kilo och mjölk omkring 15 cent per liter...

Århundraden av sådana levnadsvillkor har gjort att hinduer drar sig för att arbeta. En hindu arbetar jämt så pass som är nödvändigt för att uppehålla livet på honom och familjen. Genomsnittsmannen vet att han aldrig kan köpa en TV eller en bil. Hans

hustru har ingen klänning att byta med. Att bjuda familjen på bio eller ut till middag skulle vara en uppoffring för resten av veckan. När barnen behöver skor kan de omöjligt få dem på en gång. Och att få ett bra jobb är möjligt endast om man råkar vara släkt till en högre ämbetsman.

Ågaren av 5 har är, även om han beslutar så hela ytan, fullständigt beroende av regnguden och denne sviker mycket ofta. Men även om vi för ett ögonblick tänker oss att allt går väl och att mannen får en god skörd så kan han i alla fall inte köpa en traktor eller installera en pump med sina små tillgångar. Han kan inte sätta sin son i en högre skola eller ens köpa en matta till sitt enda rum som han delar med sina föräldrar, sin hustru och sina barn.

Besökande är detsamma som ökade utgifter; hans påtänkte svärson vill ha högre hemgift, byprästen vill ha en större andel. Penningutlånaren vars farfarsfar lånade en summa till hans farfarsfar kommer och begär betalning. Eftersom han inte har lagerutrymmen kan han inte lagra säd. Vanligen minskar hans skörd med inemot hälften på grund av regn och blåst och råttor (10 procent av Indiens säd — lika mycket som den totala importen — förstörs enbart av råttor).

Om skörden är dålig kan penningutlånaren låta honom få pengar mot 40 procents ränta på ränta. Sedan förlängs lånet så länge låntagaren betalar den enorma räntan. Man förstår att jordbrukaren inte vinner mycket på att plöja hela sin jordlott eller förlorar mycket på att inte ta ut något från jorden.

Sida och kondomen

DN 9.12 1967:

"Sida har blivit världens största köpare av kondomer genom de svenska biståndsinsatserna på familjeplaneringens område. Det har gjort att Sida har kunnat pressa priserna betydligt vid sina köp hos japanska fabriker som tillverkar de flesta av de kondomer Sverige ger u-länderna.

Indien skall om Sidans planer går i lås få 100 milj. kondomer. Indien skall få köpa förpackningar med tre kondomer för 10—15 öre. Kondomerna har visat sig vara ett bra preventivmedel i länder där mannen har en stark ställning i familjen. Där har det stor betydelse att mannen får vara med och bestämma fa-

miljens storlek. Endast detta preventivmedel ger denna möjlighet."

Oklat resonemang! Vi motser tacksamt tolkningsförslag.

Färre barn i Indien

DN 13.3 1968:

Ministern för familjeplanering, Sriapati Chandrasekhar, säger enligt Reuter att den frivilliga massteriliseringen av 3,5 miljoner personer kommer att leda till 10 miljoner färre födelser under de närmaste tio åren.

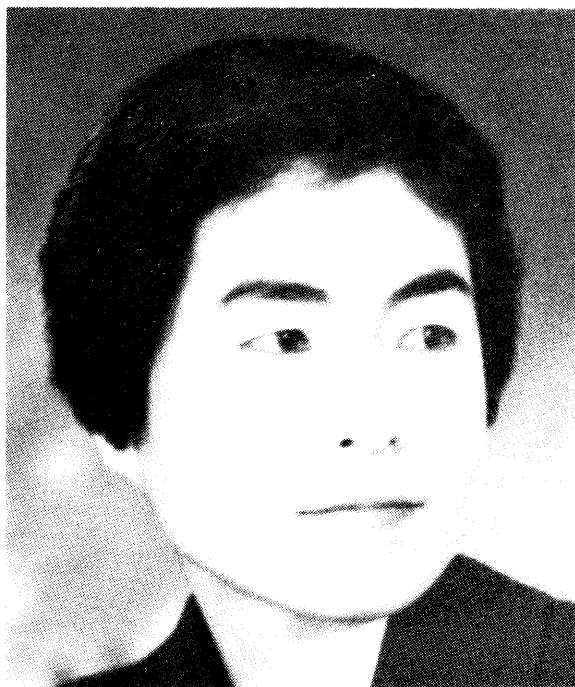

På kvinnolinjen

I min indiska dagbok skrev jag den 14 oktober 1954 från KFUK i Kalkutta: "Nyss kom en ung japanska, antropolog. Hon reser ensam, kom tillbaka från en färd upp emot gränsen till Tibet. Svårt? Åh nej, om det är en avlägsen plats kan man alltid få en tolk och en kock med sig." Det var mitt första möte med *Chie Nakane*. I slutet av november var jag i New Delhi och fick händelsevis i en tidning se en annons om Elin Wägner-stipendiet som skulle sökas — det var första gången. Med hjälp av japanska legationen fick jag Chie Nakanes adress — hon var ännu kvar i Indien — och sände henne annonsen. Hon fick den, hon sökte stipendiet och fick småningom hälften. Några år senare fick hon andra hälften.

Sen dess har Chie Nakane och jag träffats några gånger i i Tokyo, i Stockholm och i Rom. Delvis tack vare stipendiet blev hon erkänd i Japan. Hon har numera en professur vid universitetet i Tokyo, enda kvinnan bland tusen manliga professorer. För en vecka sen fick jag ett brev från henne avsänt från Singapore. Då var hon på hemväg från ett besök i Australien som japanska regeringens representant vid något möte. Längre fram i vår skall hon till USA för att delta i internationella konferenser.

Och just nu har äntligen hennes bok om det arbete hon utförde i Indien året efter vårt sammanträffande blivit publicerad. Den heter *Garo och Khasi*, två folkgrupper i Assam som alltjämt i viss mån har kvar ett samhällssystem av matrilineär typ, det vill säga arv på kvinnolinjen och i samband härmed komplicerade regler för äktenskap. Gemensamt

Chie Nakane, biträdande professor i antropologi vid universitetet i Tokyo.

för båda grupperna är att kvinnorna är egendomsägare men männen är de politiskt maktägande. Det är alltså inte fråga om ett matriarkat.

A. A.

Garokvinnor från byn Emangiri.

Khasikvinnor från byn Kongton.

ANGELÄGET

Utanför entrén till vårt hotell i Salisbury, Rhodesias huvudstad, sitter en afrikan med spretande knän och mellan de spretande knäna håller han fast en papplåda, en vanlig pappkartong, som är prydd med CASTLE BEER i röda bokstäver. Några européer, det är vad man kallar de vita här även om de allra flesta kommer från Sydafrika, några vita, alltså, står i en skrattande ring omkring honom. Mannen med papplådan är — *det är förklaringen* — buktalare. Han har inte som Edgar Bergen och andra lysande stjärnor haft råd att skaffa sig nån docka. Han talar helt enkelt med en ölkartong, en mycket talför och spirituellt ölkartong. Det hela går till så att negern sticker näsan i ölkartongen och förmedlar en fråga från någon av de vita som står omkring. Det vill säga för att få ett vettigt och överlagt svar och inte ett missnöjt muttrande måste frågaren först kasta ett småmynt i kartongens gap.

”Fråga hur det kommer att gå för det fria Rhodesia”, säger någon.

Afrikanen viskar med sin kartong några ögonblick.

Och så kommer svaret på engelska, ett rappt kväkande svar: Ät helvete!

De vita skyggar lite, skrattar generat.

Så säger en annan: Fråga honom *när* det går åt helvete?

Svaret dröjer. Afrikanen viskar med kartongen. Men fast han har fått en hel shilling tycks den ha svårt att bestämma sig.

Så kväker den: **SOON.**

Snart.

Det är vad oraklet i Salisbury har till svar. Liksom kusinen i Delphis är det mycket svävande.

Och alla skrattar lättat.

Så frågar en tredje: *How soon? Hur snart?*

Då skakar afrikanen melankoliskt på huvudet.

Och kartongen tiger. Och han reser sig upp, sticker kartongen under armen och luffar iväg efter gatan. De småpratar med varandra långt därnere, man kan höra dem konversera tills de försvinner om hörnan.

Just det. Hur snart? Hur snart kommer befrielsen, reformerna, en afrikansk regering, majoritetsstyre till Rhodesia, till Mozambique, till Sydafrika, till Angola?

När?

Jag tror att både negern och hans pappkartong skulle kunnat ge ett ärligt svar: i varje fall långt sedan vi båda pressats till lump. Men det skulle vara omöjligt, ja, otillbörligt för båda att säga det medan deras vita förtryckare är i närheten och hör

på. Ingenting skulle skänka de vita förtryckarna mer hopp än att få höra en afrikan uttrycka absolut pessimism, hopplöshet, uppgivenhet, resignation. Den hopplöshet som så småningom, enligt naturens lagar, leder till FÖRST underkastelse och SEN en smilande kraftlös förnöjsamhet.

Jag tyckte mycket om Peter Weiss ”Sången om Skråpuken”, jag tyckte om allt utom slutet, där de förtryckta, de piskade och förslavade hotfullt tågade fram mot rampen och sjöng sin hymn om ”den frihet som skall komma”, ”den hämndens dag som skall randas”, i den stilen. Det är inget tvivel om att afrikanerna i Angola *sjunger* sådana sånger på sina hemliga möten, liksom negrerna i Amerika sjunger ”We shall overcome” och indianerna i Brasilien kanske lyssnar till kampdikter av Pablo Neruda. För att inte förtvivla, för att stärka sig i anden, för att ett ögonblick känna gemenskapens eld innan de vita på nytt sparkar kring i den och släcker den med sina hårda stövlar. De behöver sina blå dunster — de är åtminstone blå. Men vi? Inte behöver vi några blå dunster? Kanske gick mången oinformerad svensk eller tysk från föreställningen av ”Sången om Skråpuken” och tänkte: Skönt. De klarar sig. En dag reser de sig och krossar övermakten.

Men innerst inne måste både de — och framför allt vi — inse att så är det inte. Den dagen, om den nu någonsin kommer, ligger långt, långt borta.

”Ju äldre jag blir, desto mer optimistisk känner jag mig”, sa Weiss i en intervju i Ord och Bild för ett par nummer sen.

Gunnar Myrdal skrev för några år sen en bok som hette ”Varning för optimismen”.

Jag varnar för optimism när det gäller lyckade resningar i Afrika.

Efter en månads rundresa i Rhodesia för två år sen vill jag påstå och fråga följande.

Påstående:

När de vita i Rhodesia, med sina sneda, onda leenden, säger att ”kaffrerna” och ”aporna” egentligen är nöjda med sin lott så har de, fasansfullt nog, rätt, det är vad jag fick se och erfara. Efter resignationen kommer självmordet — eller i nittioniotusen-niohundranittionio fall av hundratusen — den paradoxala förnöjsamheten. Över allt i de gömda afrikanska förstäderna till Salisbury, Bulawayo eller Gwelo, överallt i dessa förstäder där syfilisen och tuberkulosen — liksom bland de afrikaner som slängts ut i den torra bushen — gick som en skogsbrand och en löpeld, överallt mötte man människor med leende munnar och ögon som tomma brunnar, de slog ut med händerna inför de gabardinklädda

Lars Forssell om de intellektuellas optimism

utlänningarna, sa på fullt allvar: Vad skall vi göra? Tala om för oss vad vi skall göra?

Vad skulle ni svara på sånt? "You shall overcome?" "En dag skall komma", "hämnadens timme nalkas". Ni skulle aldrig kunna förmå er, där ni står till ankeln i lera, med en barnahand som skamlöst gräver efter växelmünt i er ficka, ni skulle aldrig kunna förmå er att säga något så billigt.

Jag försäkrar er att ni aldrig i ert liv har känt er så blyg och skamsen och skuldtyngd och förvirrad.

Ni mumlar: Jag vet inte. Sen far ni hem till ert fina hotell och spolar upp ett bad.

Det är vad ni kan göra.

Fråga:

Kan den som blir mer optimistisk ju äldre han blir nämna en enda afrikansk stat söder om Egypten som blivit fri av egen kraft och inte därför att "européerna" behagat finna det lägligt att backa ur? Sina intressen i de fria landens naturtillgångar har de ju ändå i allmänhet behållit.

Tror denna optimist verkligen att Hitlers slutgiltiga lösning på judefrågan i sig själv hade vållat ett världskrig? Skulle något land ingripit med vapen för att avstyra detta folk mord?

Jag är övertygad om att hade Hitler inte gått mot Polen hade han och hans efterföljare kunnat fortsätta att mörda judar till den dag då Tyskland, kan man hoppas, hade självdött av inre blödningar.

Det kan låta cyniskt men jag har bevis.

För Belsen och Ravensbrück, de ligger idag i Sydafrika, Rhodesia, Mozambique och Angola, lika många människor dör av svält och sjukdomar i Rhodesias bush och infekterade förstäder, undangömda precis som i koncentrationslägren — jag är övertygad om att de flesta vita i Rhodesia aldrig sett dem, lika många människor *har* dött, dör eller kommer att dö som någonsin i de tyska slavlägren. Här kränks de mänskliga rättigheterna varje minut på dagen.

Och detta utan att Storbritannien sänder in ett enda flygplan, en enda stridsvagn, en enda soldat för att rädda dem.

Skäl till optimism.

Nej.

Berusa er gärna med "We shall overcome" och sånger om "den hämnadens timme som skall komma" men kom hela tiden ihåg att det är på oss, de vita, det beror.

Vi skulle kunna stödja revolutionen med vapen.

Men de statsmän vi valt kommer aldrig att göra det.

De kommer — se Vietnamkriget — att stödja sina egna och våra intressen.

Den afrikanska frihetsrörelsen har i hemlighet existerat sen början av nittonhundratalet.

Ingenting har hänt; allt har snarare gått mot det sämre.

Och varför? De resignerar, de svälter, de kämpar för att hålla barnen vid liv. Under trycket av övermakten, dess polis och dess vapen *orkar de* helt enkelt inte.

Därför frågar de oss: Vad skall vi göra? Säg vad vi skall göra.

De sätter ett slags resignerad tillit till oss, de vita utanför Rhodesia.

Det är som de inte visste att vi är sannerligen ingenting att lita på.

Hur mycket Stokely Carmichael än talar om "Black Power" så vet han i sitt förbittrade inre att negrernas absoluta frigörelse och integration aldrig kan genomföras *mot* de vitas vilja.

För vad har hänt i Rhodesia?

Ingenting.

Det mörka och ljusa livet går vidare.

Först vägrade England att stödja afrikanerna med trupper.

Sen har man försökt med handelsspärrar. Rhodesia skulle ligga på rygg inom ett år, sa Wilson. Nu har det gått två och de vitas bilar flyter fortfarande ut från Salisbury till lyxbungalows på behörigt avstånd från staden.

Det nybyggda kasinot vid Victoria-Falls — man kunde förresten karaktärisera hela Rhodesia som ett vanvettskasino som alltid ger vinst bara man inte satsar på svart — det nybyggda kasinot blommar.

Wilson gör ingenting. Hur mycket brittiskt kapital finns det egentligen i Rhodesia? Att det finns brittiska banker som nästan sprängs av rhodesiska pund det kan ni se själv om ni nu kommer in i landet.

Ovanstående var ursprungligen ett muntligt inlägg i radioserien "Angeläget". Ett urval ur serien har i dagarna utkommit på Sveriges Radios förlag under titeln "Angeläget ×20".

AFRO-ART i Stockholm

10 november förra året öppnades Afro-Art på Regeringsgatan i Stockholm. Namnet anger vad det är fråga om: här säljs konst och konsthantverk från Afrika. Bakom butiken står en stiftelse med bland andra Rädda Barnen, KF, Socialdemokratiska Kvinnoförbundet, Fredrika Bremer-förbundet — däremot inte SIDA, eftersom Afro-Art betraktas som ett affärsföretag. Att det är ickevinstgivande ändrar tills vidare inte den uppfattningen.

Afro-Arts tillblivelse betyder att en verksamhet som redan pågått i flera år nu fått ett svenskt ansikte och en fast avsättningscentral för sina produkter.

1962 startade de båda konstfackeleverna Ulla och Peder Gowenius en skola i Natal, Sydafrika, där de utbildade arbetsterapeuter, som i sin tur skulle kunna återvända till byarna och leda vävverkstäder. Deras insats gällde främst kvinnorna, som oftast lämnades kvar i byarna med en växande barnskara, medan männen drog till städerna och arbetstillfällena. Också i Afrika är kvinnorna den arbetskraftsreserv som kommer sist i kön. Konsthantverket, som kan utföras i hemmet, ger kvinnorna en chans att försörja sig och barnen.

Resultatet, också konstnärligt, blev så utomordentligt, att det blev motiverat med utställningar. Mattor, gobelänger, träsnitt med kraftfull formgivning, lysande färger och ett fint tillvaratagande av den konstnärliga traditionen — ett gott betyg åt paret Gowenius lärarverksamhet — visades på utställningen i Stockholm, Göteborg, Lund, på Konstfack och Moderna Museet. De väckte entusiasm och köplust. Tanken föddes att skapa ett mer permanent försäljningsställe — Afro-Art.

Men E. L. C. art and craft-school i Natal är inte den enda bidragsgivaren till Afro-Art. I Boswana finns en stor skola, Swaneng Hill School, som Sverige stöder. Dit har Natal-verksamheten sänt en sydafrikansk lärarinna och i maj reser konstfackeleven Marianne Hässle ned för att arbeta där.

I den algeriska öknen arbetar nunneorden Les Sœurs Blanches på att förbättra de muhammedanska kvinnornas villkor — bland annat undervisar de i vävnad. Två svenska konsthantverkare, Uwe och Staffan Snidare, har gjort en rapport om hur verksamheten bäst kan stödjas så att kvinnorna integreras i det nya algeriska samhället. Också här har stiftelsen inlett ett visst samarbete.

Från Natal — där försäljningen förra året uppgick till mer än 100.000 kronor — har Peder Gowenius rest till fristaten Lesotho för att upprätta nya vävverkstäder, längre fram en keramikstillverkning.

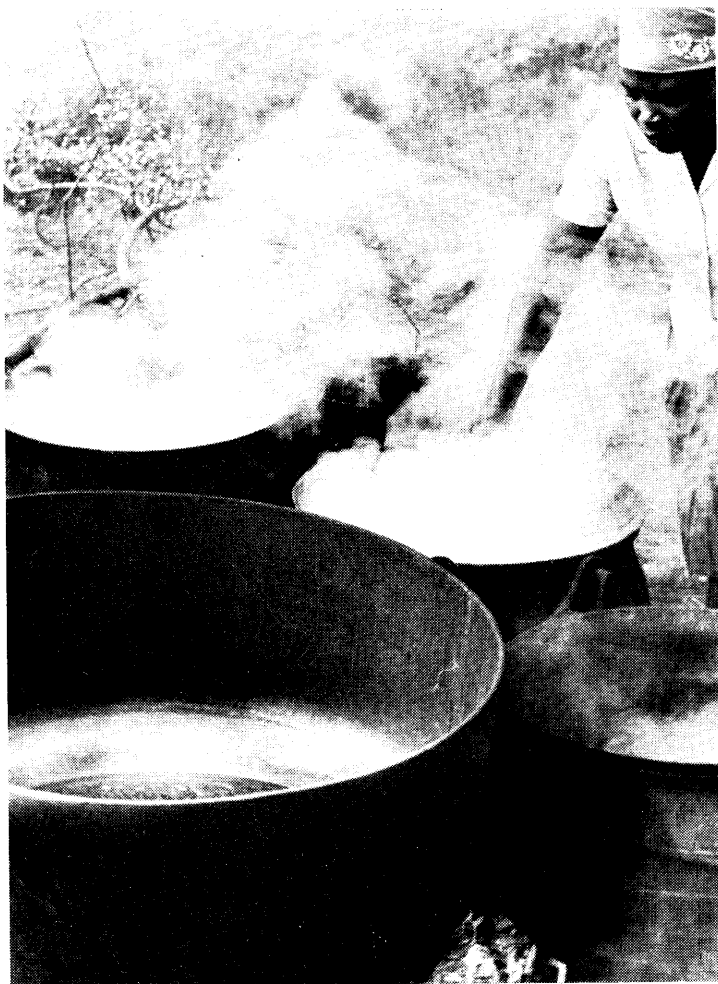
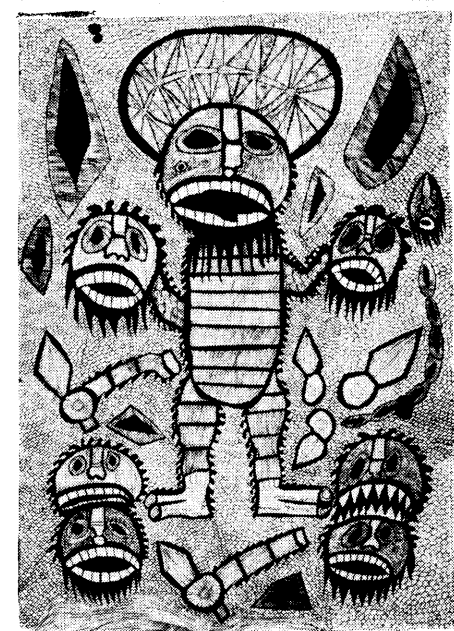
De här projekten, och andra som kanske kommer att startas, får alltså sina produkter sålda genom Afro-Art. Men också utanför dem finns ett nät av kontakter som spänner över många av det nya Afrikas stater — överallt där det finns förutsättning för det här slaget av konsthantverksproduktion. Verksamheten har expanderat mycket starkt och det avspeglas i den svenska butiken. Under det halvår Afro-Art existerat, har försäljningen gått

fint och planerna för framtiden präglas av entusiasm och optimism. Olika specialutställningar avlöser varandra — senast en presentation av Makonde-skulpturer — och längre fram tänker man aktivera Afro-Art ytterligare genom att ordna föredrag, diskussioner och konserter.

På föregående sida: Interiör från Afro-Arts försäljningslokal på Rege-
ringsgatan i Stockholm (överst). En skulptur från den märkliga ut-
ställningen av Makonde-folkets konst. (Nederst.)

På denna sida: Färgning av vävnaderna med kemikalier eller växtfärg
(nedan) på E. L. C. Art and Craft-School, Natal. I raden t. h. elev-
arbeten: en gobeläng med scener ur vardagslivet, två silk-screentryck
med gudagestalter.

Afrika just nu

var ämnet för ett intressant seminarium som hölls i Uppsala 26—28 januari 1968. Seminariet var anordnat av de afrikanska studenternas förening. Avdelningen i Uppsala stod för mötet. Omkring ett sextiotal mörkhyade studenter — några få flickor — deltog. De flesta studerade i Uppsala men en del kom från Lund, Linköping, Göteborg och Umeå. Många av oss visste väl ej på förhand att så många afrikaner studerar hos oss. De var från omkring 15 länder i Afrika.

Det var ett högst imponerande företag med inledningsanförande av universitetets rektor. Föredragen hölls i en lärosal — delvis i aulan då alla salar var upptagna. Afrikansk var inte bara hudfärgen — alla schatteringar av brunt — utan också deras stora skicklighet att tala — engelska är dock för det stora flertalet endast det andra språket. Tänk hur det måtte talas i deras parlament! Kanske var det också rätt afrikanskt att man under en av kvällarna ordnat stor dans på Sörmland-Nerkes nation — den såg jag inte tyvärr.

En av våra SKV-medlemmar, Laila Larsson, hörde Åsa Hallström tala första dagen om "Fundamentals of Ideology". Hon säger att Åsa uppehöll sig i huvudsak vid den marxistiska ideologien såsom varande det enda "realistiska alternativet för de unga afrikanska staterna". Hon säger också att de närvarande afrikanska delegaterna var ense så långt att de samtliga hade en klart anti-imperialistisk ståndpunkt. Många såg i socialismen den enda samhällsform som skulle vara i stånd att lösa de djupa sociala och ekonomiska problemen. Andra tog dock icke avstånd från den fria företagsamheten sådan den kunde utvecklas inom den egna kontinenten.

Nästa dag hörde jag Peter Limquico från Indonesien tala om ekonomiska problem i utvecklingsländerna.

Därpå talade docent Lars Rudebeck om partistrukturen i dagens Afrika. Av 39 självständiga stater är 15 enpartistater, 9 är militärdiktaturer, två är monarkier och 13 mer eller mindre flerpartistater. Endast det lilla Gambia (300.000 invånare) har ett flerpartisystem i viss mån jämförbart med det europeiska.

Docent Rudebeck framhöll att industrialismen är en förutsättning för flerpartisystem av västerländsk typ. Sedan sista sekelskiftet har Europas arbetare organiserat sig för att få del av de frukter som framåtskridandet (industrialismen) medfört. I Afrika är kravet om ett slut på kolonialismen att jämföra med de europeiska staternas arbetarrörelse. I Europa fanns de forna herrarna kvar, i Afrika måste de lämna.

Av detta skäl liksom på grund av frånvaro av industrialism är förhållandena ej jämförbara. Han påpekade också att det höggradiga ömsesidiga beroendet mellan arbetsgivare och arbetstagare gör partier i våra länder mindre farliga än i länder där risken främst är motsättningar mellan stammar. Till och med i Belgien får ju språkstriderna vika för beroendets skull. Han ansåg dock att partibildningar småningom är önskvärda såsom förmedlare av folkets önskemål till de styrande.

Docent Rudebeck påpekade också att Afrika stod inför den svåra uppgiften att på en gång lösa flera stora problem som hos oss tagit lång tid att bemästra: nationell enighet, industrialisering och fördelning av tillgångarna. Dessa tre problem skall Afrika lösa på en gång och medan man befinner sig i ett underläge.

På söndagen talade Afrikainstitutets föreståndare, professor Carl Gösta Widstrand om den sociala och kulturella revolutionen i Afrika och vad den betyder för de unga. Här är Laila åter vår referent. Hon säger att professorn kom att anknyta till första dagens diskussion om att de hemvändande studenterna hade ett stort ansvar. Dels kunde de stödja den inhemska borgarklassen, dels kunde de solidarisera sig med de förtryckta massorna.

Professorn omtalade också att utbildningssystemet ofta är feldimensionerat. I Tanzania t. ex. går nu 50.000 elever i grundskola. Av dessa kan endast 500 beredas plats i gymnasium. Till universitet, främst i Europa, har bara ett femtiotal möjlighet att komma. Man beräknar att 45.000 elever med grundskoleutbildning inte kommer att kunna beredas kvalificerat arbete utan måste återvända till sin landsbygd.

Vi hoppas att nästa seminarium skall ta upp även de kvarvarande koloniernas problem som är så brännande i samtidens Afrika.

A. A.

Ur Peter Limquicos anförande:

Uländerna har lidit mycket genom de sjunkande priserna på råmaterial. Från 1953 till 1958 sjönk dessa priser med 7 procent under det att industripriserna steg med 4 procent. Under åren 1957—58 förlorade uländerna på grund av detta prisfall lika mycket som de fått i lån av världsbanken under sex år.

Under åren 1954 till 1962 fördubblades Nigerias

export av kakao, under samma tid sjönk priset så att Nigeria förlorade den inkomstökning på 41 miljoner pund som de borde ha fått om priserna ståt oförändrade.

Under åren 1953 till 1962 steg priset på industriprodukter med 9 procent medan priset på råmaterial sjönk med 12 till 22 procent.

Under 1960-talet, som skulle vara en utvecklingsperiod, har hjälpen till u-länderna minskat. Enligt OECD har den sjunkit från 0,72 till 0,57 procent (av nationalinkomsten).

U-ländernas skuldbörda har ökat från 9 miljarder 1955 till 38 miljarder år 1964.

Man måste ha klart för sig att u-ländernas ekonomiska utveckling ej kan grundas på utländsk hjälp. Egna ansträngningar måste vara grundvalen. I bästa fall kan den utländska hjälpen bidra att finansiera kostnader för råmaterial eller maskiner.

Det viktigaste hindret för ekonomisk utveckling är rester av det feodala eller prefeodala eller halvt kapitalistiska systemet. ”De som skött om det förgångna kan ej bygga framtiden.”

Glimt från Sydafrika och Nigeria

Några av oss minns *Lillian Ngoyi* från Mödrarnas Världskongress i Lausanne 1955 — det står om henne i nr 6 av *Vi Kvinnor* för det året. Hon hade faktiskt smugglats ut med bara sin födelseattest! *Lillian* är textilarbeterska, aktiv fackföreningsmedlem och en lysande talare. Hon har drabbats hårt av apartheidregimen. 1956 arresterades hon i samband med den stora högförräderiprocessen. Efter fyra år blev hon fri för en kort tid. Hon fängslades igen i samband med att undantagstillstånd proklamerades 1960. Numera är hon under husarrest. Hon försöker försörja sig och sina två barn (hon är änka) med hemsömnad.

En vit kvinna som fått dela samma öde som *Lillian* är *Helen Joseph*.

Hon är född i England och har varit lärare först i Indien och sedan i Sydafrika. Under andra världskriget var hon med i kvinnornas hjälpkår för flyget. Efter kriget arbetade hon bland färgade i flera sydafrikanska städer. 1951 började hon delta i politiskt arbete för att kunna angripa orsakerna till social nöd bland de icke-vita. 1954 blev hon sekreterare i de afrikanska kvinnornas federation där *Lillian Ngoyi* blev ordförande. På det sättet kom hon med i högförräderiprocessen. 1962 fick hon husarrest för fem år. Nu har denna arrest förlängts för fem år till.

Funmi Ransome Kuti, en av KDV:s vice ordförande, skriver till oss från Abeokuta, Nigeria, där hon har en internatskola för flickor:

”Det har varit svårt för mig att skriva till mina vänner eftersom jag vet att de skulle vilja få veta något om dagens Nigeria. Nigerias kvinnor hade som mödrar, som medlemmar av en gemensam organisation, som systrar och vänner arbetat hårt tillsammans för fred, enighet och ett lyckligt liv för våra barn och för alla Nigerias medborgare. Alla i Nigeria trodde att det som hände den 15 januari 1966 skulle innebära ett slut på alla våra sorger och bekymmer och vi hade faktiskt en möjlighet till förbättring men den lyckliga utvecklingen hejdades snabbt och nu är kvinnorna deprimerade och olyckliga över att mycket blod spills över hela vårt land och det är våra kära söners blod. Kvinnorna är avskurna från sina vänner, inga nyheter från våra medlemmar på många håll. Det oberoende kvinnorna vunnit med stora ansträngningar ger oss inte längre glädje. Vi kan endast hoppas på en ljusning snart.

... Jag ser framåt mot kongressen (i Finland). Jag hoppas bli i stånd att delta. Jag hoppas också att våra svårigheter måtte vara över till dess. Jag hoppas att hjälp utifrån skall upphöra — en hjälp mot oss själva. Detta är verkligen nedslående. Må Gud ge oss fred och lycka. Hälsa alla våra vänner, våra kvinnor hälsar till dem alla. Säg kvinnorna att de måste bedja för *fred* i Nigeria som det var innan våra svårigheter började. Och må världen få *fred!*”

Ernesto Che Guevara

av Stig Carlson

Det har kommit jord i dina ögon
och du reser dig aldrig mer, Che Guevara.

Men i den sena tysta nu nästan mörka
natten
hör jag någon knacka under jorden,
ihållande
och om jag då lägger örat tätt intill väggen
kan jag avlägset som ett eterbrus höra din
röst som talar om kampen,
rösten som de inte kunde tysta med sina
kulsprutor.

De tror att det går att utmatta revolten
med snarfagra löften om ett kanske, ett i
morgon.

Det var därför du blev dem för farlig,
Che Guevara
och du fick ensam betala priset för en fri
lejd
som nu skär igenom hela Latinamerika.
Döden kan aldrig bli annat än vidrig
och den slår blint omkring sig — alltid
träffsäker.
Döden kan aldrig bli en befriare
i ett ungt verksamt pulserande liv.
Råttorna och de hyrda hejdukarna gnager
men minnet kan de aldrig förorena med
sin odör av skam.

“Att befria oss själva, till varje pris!” —
så skrev du med revolten brinnande.
Och priset, det blev ditt liv för en fort-
sättning.

Vi ska torka bort jorden från dina ögon,
Che Guevara.

Vi ska ge oss tid att minnas dig
fast vi måste hasta vidare innan det är
försent.

Vi ska samla dina förhoppningar till en
sten
som blir så tung att den krossar **deras**
drömmar
om att ostörda få fortsätta sina lumpna
manipulationer.

Och så borde vi minnas dig: att döden kan
aldrig bli ett exempel.

Bara en varningspunkt — skydda dig mera
omsorgsfullt!

Kan du svepa revolten som ett pansar
omkring dig?

**“Det är varje revolutionärs plikt att göra
revolution!”**

För den plikten dog du.

Medan vi samlar ihop dina papper
och lyssnar till det falska jublet
från de ylande hundarna i Bolivias
djungler

hör vi genom larmet din röst: Che Gue-
vara.

Men vi kan inte sjunga några segersånger
idag.

En liten lampa ska vi hålla brinnande tätt
intill dig.

För att minnet inte ska multna.

De värderade dig till 500.000 pesos, död
eller levande,

en knapp dagsvinst för en enda roffare.

Vi ska sätta ett mycket högre pris på dig,
Che Guevara.

Ingen ska någonsin kunna drömma om att
betala det.

COMPañERA

Det kubanska familjelivet ger intryck av att slitas mellan den gamla latinska-katolska traditionen och revolutionens socialistiska jämlikhetsideal. Denna kvarstående motsättning tycks gynnas av en annan motsättning, nämligen den mycket stora skillnaden mellan stad och landsbygd. 30 procent av jorden brukas ännu av självägande småbönder under mycket primitiva förhållanden och där gynnas givetvis den traditionella familjesynen. Detta påpekar den kubanska Kvinnofederationen helt öppet; man säger att varken attityder mot eller hos den kubanska kvinnan är ännu tillfredsställande, men man har tagit de första stegen.

Det allra första steget var kvinnornas deltagande i revolutionen; "... en revolution inom revolutionen", har Fidel Castro uttryckt det i ett tal för Kvinnofederationen. I den första Havanna-deklarationen 1960 underströks också kvinnans rätt till "civil, social och politisk jämlikhet". De två väsentligaste etapperna mot detta anser man vara utrotandet av tvenne för kvinnan förnedrande företeelser, analfabetismen och prostitutionen.

År 1961 fick namnet Alfabetiseringsåret av Fidel Castro. Frivilliga studerande organiserade sig i brigader och gick ut på landsbygden för att lära ut läskonsten. I april samma år kom så amerikanarnas invasionsförsök vid Playa Giron, som tillintetgjordes men höjde entusiasmen för det egna landet och kom de frivilligas skara i kampen mot analfabetismen att ökas. 1962 kunde så Kuba som första land i Latinamerika förklara sig vara fritt från analfabetism. I denna alfabetiseringskampanj spelade kvinnorna en betydande roll. Dels utgjordes på landsbygden 67 procent av analfabeterna av kvinnor, dels hade 60 procent av de frivilliga lärarna varit unga flickor. För övrigt kan nämnas att i den kubanska ideologien ingår att den som har fått en utbildning har skyldighet att dela med sig av den till andra, vilket präglar all undervisningsverksamhet.

Prostitutionen hade före revolutionen stor omfattning. Kuba kallades för Amerikas bordell och såväl manlig som kvinnlig prostitution florerade kraftigt. I dag fördömer man de homosexuella som dekadenta och den kvinnliga prostitutionen anser man sig ha utrotat. En av de vanligaste vägarna till prostitution före revolutionen gick genom de tjänstefolksyrken som stod till buds och som utgjorde 1/3 av alla arbetstillfällen. Av de 15.000 prostituerade som fanns 1959 fick USA vackert finna sig i att ta emot en mycket stor del och med de övriga har man försökt med en ideologisk omskolning på landet (för övrigt även med ungdomsbrottslingar på liknande

sätt), för att sedan ge dem tillfälle till yrkesutbildning, i första hand expediter och småskollärarinnor. Till en del var detta en kugge i en stor utbildningsplan av 1961 för före detta tjänare och den byggde på aftonskolor med frivilliga lärare. Nu finns det praktiskt taget inget tjänstefolk på Kuba, det anses vara en förnedrande syssla. Samtidigt startades för kvinnor i lantbruk ett slags kort utbildning på internat, men detta ogillades av männen och skolorna är nu inriktade på unga ogifta flickor från landsbygden i första hand.

Kvinnornas del i all utbildning ökar och idag är 40 procent av kvinnorna yrkesarbetande. Dock kan man se att trots att kvinnorna kan ägna sig åt alla yrken är vissa yrken på väg att bli kvinnliga, till exempel lärar- och läkaryrken, det vill säga de yrken som är besläktade med vård och omhändertagande. Likaså såg vi vid besök på en tobaksfabrik i Havanna en kvalifikationsuppdelning efter kön; kvinnorna sorterade tobaken, men männen rullade cigarrer. Och tveklöst var det så att kvinnorna skötte hushåll och barnavård. Att förändra könsrollstänkandet har tydligen inte varit lätt, men å andra sidan har man bara haft ett fåtal år på sig och andra problem har säkerligen förefallit momentant väsentligare. Den mest inflammerade frågan är om kvinnans sexuella frihet. Giftermål är tillåtet från 18 års ålder, men med föräldrarnas tillstånd från 12 års ålder. På giftermålspalatset i Havanna uppgav man att medelåldern för äktenskaps ingående för

Barn på Kuba i barnstuga.

flickor var mellan 14 och 15 år. Den tidiga giftermålsåldern måste hänga ihop med den underutvecklade landsbygden och den katolska jungfru-brudstanken, men den motverkar direkt det socialistiska utbildningssamhället. På undervisningsanstalter, som mycket ofta är internat, kunde med några få undantag gifta par inte bo tillsammans och ingenstans var det möjligt att studera med barn. De kvinnliga och manliga studenterna hålls strängt åtskilda och de klagade också över de äldres puritanska sexualsyn. Skulle en flicka under 18 år bli havande är mannen tvungen att gifta sig med henne även om de skiljer sig dagen därpå. Vid en skilsmässa är det brukligt att mamman tar hand om döttrarna och pappan om sönerna i familjen. Preventivmedel (spiraler) är tillåtna, men man gör ingen propaganda för dem då man inte anser sig ha något befolkningsproblem.

De nationaliserade "miljonärsvillorna" har gjorts om till bland annat daghem. Det jag besökte hette "Karamellen". I det stora lekrummet hade man fortfarande kvar miljonärsbaren som klängleksak. Det var annars en påfallande brist på leksaker, en lyx som det är ont om på Kuba. Daghemmen är gratis

och det är en viss platsbrist så man måste prioritera efter vissa normer, till exempel får de som arbetar långt borta förtur.

Vi tillfälliga besökare kände oss överrumplade av den avväpnande öppenheten mot utlänningar, vilket underströks av det genomgående duandet och titellösheten; alla titulerades *compañero* eller *compañera* och ingen drog sig för att ta in främlingar i sin bostad. Utan att där ha tillgång till några siffror skulle jag tro att det åtminstone i Havanna är mycket ovanligt att en familj är ensam om en våning; snarast föreföll det vara en familj per rum och delade kök. Det är en påtaglig trångboddhet och man bygger febrilt och räknar dessutom att alla lägenheter skall vara hyresfria 1970.

Kvinnorna utgör den viktigaste stödtruppen för det frivilliga arbetet. Vid behov drar de ut för att rädda sockerskörden eller plantera kaffe. Men i centralkommittén finns endast 5 kvinnor och 95 män. En av Kvinnofederationens ledare svarade på frågan om kvinnorna var nöjda med denna fördelning, öppet och något överraskande: "Vi anser inte kvinnorna vara kvalificerade för fler poster."

Birgitta Bergmark

AKTUELLT

Om äggvitebrist i födan

DN 25.2 1968:

"Hundratals miljoner människor lider redan av akut protein(äggvite)undernäring. Bara i Indien beräknar man att det årligen föds 25 miljoner barn som får så proteinfattig kost att det ger bestående skador för själslivet."

Förf. — *Bengt v. Hofsten* — frågar om det skall bli så att vi lyckas tämja vätekraften, styra väderleken och lösa problemet om livets uppkomst samtidigt med att de biologiska förutsättningarna för liv raseras.

Visserligen har jag inga siffror från Kina men jag tror inte att barnen där lider av proteinbrist. Tänk så många dammar med fiskodlingar man ser och tänk så mycket grisar och höns som föds upp på folkkommunerna och så mycket sojaböner man odlar!

Men visst är proteinhungern oroväckande utbredd i länder i Afrika och Sydamerika och framför allt i Indien.

A. A.

Kaniner är bra

DN 12.3 1968:

Kaniner är bra i kampen mot världssvälten. De producerar lika mycket kött som kor men tre gånger så fort. Det lönar sig också bättre att låta djur i sin naturliga miljö producera. Kanske elefanter och antiloper på Afrikas savanner i stället för västeuropeiska kor.

Antiloper är bra

DN 14.3 1968:

Den ryska saigaantilopen räddades från utrotning 1917 av en enda forskare, professor *Bannikov*. Nu finns det en miljon djur. De lever på marker som inte kan odlas upp. De blir en viktig äggvitekälla för framtiden. (Palmstierna)

Världens forskare måste samarbeta mera och inte göra dubbelarbete i onödan, säger IBF (internationella biologiska programmet) som nyss sammanträtt i Uppsala.

Annonser är också läsvärda

GÖTEBORG:

Vid köp av
Radio - TV - Kylskåp
kontakta
Philip Carlsson
Radio o TV
Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 11 15 86

STOCKHOLM:

KONDITIONARIET
KUNGSGATAN 82
REKOMMENDERAS
Telefon 50 20 18

Salon Carina
MANNE NILSSON
Odengatan 75 (vid Odenplan)
Allt i modern hårvård
Torsdagsöppet till kl. 20
Tel. 30 74 95

Kjällanders Måleri AB
till Eder tjänst
Odelbergsgatan 22
121 63 Johanneshov
Tel. 59 30 40 - 59 31 30

TV - Radio - Transistor
alltid ett fynd hos
**International
teve**
Blekingegatan 6, Stockholm
Tel. 40 96 11

KAOS
*Sagas vis- och vinrestaurang
i Gamla stan*
populär för sitt goda kök och
för sin ljuvliga atmosfär med
sång och musik.
Öppet kl. 19.00—24.00
— Festvåning —

Stora Nygatan 21. Tel. 20 58 86

**Galleri
PALAMEDES**
— i det nya galleriet i gammal
kulturmiljö.
— Utställningar av modernt
måleri och skulptur.
Kåkbrinken 14, Stockholm C
(Gamla Stan)
Tel. 20 15 60

Expresslotter Snabblotteri
Tombolalotter Kvicklotteri
*Låga priser — snabb leverans
Illustrerad prislista på begäran*
G. V. GAJNER AB
Alviksvägen 47, 161 36 Bromma
Tel. 08/25 84 00

BAGARMOSEN:

Nyheter varje vecka
**O. L:s
Manufaktur**
Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

Sundstens Konditori
Rekommenderas
Lagaplan — Bagarmossen
59 28 20

**Bagarmossens
Blomsterhandel**
Lagaplan — Telefon 39 19 39

HAMMARBYHÖJDEN:

Söder
Om
Söder **LIVS**
Telefon 59 08 49
T-stationen Hammarby—Ulrice-
hamnsv. 2
● Måndag—lördag 20-öppet

HÄGERSTEN:

När fick Er man en blomma sist?
Årstidens snittblommor, kransar,
buketter
BLOMSTERHÖRNAN
Tel. 46 43 08 Axel Söderberg

HÖGDALEN:

HÖGDALENS LIVS
Skebokvarnsv. 193. Tel. 47 37 43
*Edert livs — trivsel o. kvalitet —
en gång — alla gånger!*

kulturcirkeln

— bokhandeln i folk rörelsens tjänst

— med en väl sorterad

BOKavdelning: svensk och utländsk litteratur

KONSTavdelning: grafik och reproduktioner

MUSIKavdelning: grammofonskivor och prisbilliga gitarrer

målet för alla **BOK**-, **KONST**- och **MUSIK**-intresserade

Sveavägen 41 — 111 34 Stockholm
tel. **BOK** 20 50 15 - **KONST** 20 50 20
MUSIK 20 50 35

Brev från en manlig kamrat

I Tingstens bok "Från Idéer till Idyll" redovisas en allmän sanning att kvinnorna i allmänhet röstar konservativt (bevarande vad som är). Denna attityd följer med i allt kvinnornas handlande i samhället.

Detta stod klart för mig när jag deltog i ett möte i dagarna. Där debatterades tiden för öppethållandet av affärerna. Under hela tiden utgick de som företrädde de privata butikskedjorna från tanken att affärerna var till för kunderna. Att kunden bara var till för att affärsinnehavarna skulle tjäna pengar förtegs visligen. Hur är det om man vänder på konsumsdevisen "Ej tjäna på varandra utan tjäna på andra"?

Konsums förespråkare sa: Jaså.

Detta var väl ingen överraskning för åhörarna och åhörarinna. Men det som överraskade mig var att det från estraden talades om att husmödrarna borde läras att handla rationellt och till familjens bästa. Varför just husmödrarna? Är det inte att misskreditera kvinnorna. Detta även om det står klart att husmödrarnas handlingsätt är i alltför många fall av typen impulsköp.

Men man ställer sig en fråga: Handlar männen alltid förståndigt? Man måste nog sätta många frågetecken här.

Det rätta borde ju vara att alla människor skulle få upplysning om hur de skulle handla på bästa sätt. Detta kanske främst i skolan.

I dessa tider när det genom reklam och annat inte bara gäller att överleva utan att leva över måste det vara viktigt att försöka se vad som sker i det som synes ske.

OBS! Att överleva betyder nu en önskan att slippa ett atomkrigs fador. Detta står nu främst.

Men på denna sammankomst som här hänvisas till där kvinnor i förvärvslivet var i majoritet (handelsanställda) höjdes inte en röst från kvinnornas sida mot att enbart husmödrar (och handelsanställda kvinnor) skulle uppfostas i ändamålsenligt handlande.

Då människornas tankar är avhängiga deras ekonomiska ställning måste kvinnorna bli ekonomiskt oberoende. Med detta menas att familjen måste upplösas. Hopp-san! Men lugn. Med detta menas inte att familjen som grupp skall upplösas. Utan endast som institution.

I familjen har genom generationer kvinnans roll varit att hålla mat och sängen varm (stå vid spisen och föda barn). Av barnen fordras det att de skulle uppnå högre bildningsnivå och högre status än föräldrarna.

Hur skall nu denna revolution (genomgripande förändring) åstadkommas? Av vad som förut har skrivits är det ekonomin som avgör. Alltså måste de kvinnor som vill ha förvärvsarbete även kräva det. De skall även kräva att de får möjlighet till detta. Bland annat genom flera barndaghem där barnen kan vistas dygnet runt om så önskas. Detta skulle subventioneras av staten så att utgiften kunde hållas på låg nivå.

För ungdomen fordras att de och föräldrarna kräver studielön vid sista åren i grundskola och högre skolor.

Detta skulle upphöja familjen från att vara en beroende institution till en kollektiv kamratkrets.

Kvinnor, upp till kamp för detta!

Robert-Sam

För Vietnams kvinnor och barn

	Transport 85,255: 51	Anna Wilenius, Stockholm	10: —	Axel o. Maja Johansson, Sit Görans-	
H. Persson, Landskrona, insamlat	225: —	Karin Selling, Stockholm	10: —	avd., Stockholm	50: —
Lilly Barum, Stockholm	50: —	Birger o. Wera Holm, Farsta	50: —	Inga Estrabant, Bandhagen	25: —
Gustav Fröbom, Porjus	50: —	Sören Andersson, Gävle	10: —	Tord Ekström, Södertälje	15: —
Kvibergs SKV-avd., Göteborg	100: —	Fredrik Blomdahl, Vällingby	10: —	E. Holmqvist	10: —
Västra Lundby SKV-avd., Göteborg	100: —	Alma o. Henry Glantz, Nacka	100: —	K. E. Melin, Enskede	5: —
V:a Frölunda SKV-avd., Göteborg	40: —	V. Harnell, Älvsjö	10: —	Rosa Meïowitz, Stockholm	10: —
Hjalmar Johansson, Uddevalla	600: —	Leo Sepp, Kallhäll	10: —	E. o. F. Johansson, Bandhagen	10: —
Anny Öhman, Porjus	100: —	Ragnar Matsson, Viggbyholm	50: —	Brit Hedman, Rotebro	50: —
Hildur Lönnström, Porjus	100: —	Roland Åreland, Johanneshov	5: —	Margit Bjärnling, Stockholm	10: —
H. Mogren, Stockholm	50: —	Adele Larsson o. Paulina Spångberg	20: —	J. Berg, Solna	10: —
Tor Gentzel, Stockholm	10: —	Henry Isaksson, Viskafors	10: —	Fru A. Uhlén, Farsta	20: —
A. Henriksson, Stockholm	25: —	Bo Sköld, Lund	25: —	K. E. Stålhandske, Sundsvall	20: —
Artur Örtendahl, Göteborg	10: —	H. J. Gerefjord, Stockholm	10: —	Signe Johansson, Värby	15: —
Gm. Mia Ensheimer, Stockholm,		Fam. Harry Åström, Älvsjö	40: —	Linnea Brahn, Hågersten	20: —
bössinsaml.	2,444: —	Olivia Ersson, Gällivare	40: —	Gunnar Åker, Stockholm	10: —
J. Mattsmann, Stockholm	5: —	Hanna Gustafsson, Stockholm	10: —	S. Olofsson, Solna	10: —
Maria Bjelke	10: —	Sit Görans SKV-avd., Stockholm	80: —	J. Alvebier, Hågersten	10: —
Ester Engerantz, Stockholm	100: —	Gunhild o. Gustav Gustavsson, Stock-		Erik Berglund, Uttran	10: —
Fritz o. Sonja Ekstedt, Johanneshov	20: —	holm	100: —	Arne Karlsson, Stockholm	100: —
Birgit o. Hilding Andersson, Johan-		Margaretha Hernelund, Stockholm	50: —	Ivar Stjärnmark, Stockholm	10: —
neshov	10: —	Bert Aspelin, Gävle	50: —	Einar Lindh, Göteborg	10: —
Fredrik Wennberg, Johanneshov	10: —	Fru Elsie Wranglén, Danderyd	200: —	Karin Svensson, Stockholm	5: —
Gösta Bohlin, Sundbyberg	10: —	Gunnar Andersson, V:a Frölunda	10: —	Jeanette Dahlin, Saltsjöbaden	100: —
Anna Andersson, Stockholm	5: —	Carl Göte Asheim, Hågersten	10: —	Rickard Sterner, Stockholm	25: —
Ellen Westergren-Jansson, Stockholm	5: —	Sven Backeskog, Gävle	10: —	Erik Larsson, Stockholm	15: —
Bertil Hedén, Farsta	2: —	Alice Hansson, Hågersten	20: —	Sten Gustafsson, Stockholm	5: —
Vittorio Ferroni, Stockholm	10: —	Agda Högström, Boliden	20: —	Elsa Wiberg, Bromma	50: —
Gunnar Pettersson, Stockholm	10: —	Hanna Segerholm, Solna	20: —	Olga Gustafsson, Stockholm	5: —
Anders Bengtes, Vällingby	10: —	Edith Karlstedt, Stockholm	10: —	Sonja o. Vilhelm Borg, Göteborg	25: —
Fr. Törnqvist, Enskede	10: —	Maria R. Ahlm, Enskede	10: —	Karl Svedell, Hågersten	25: —
Joh. Grönberg, Stockholm	10: —	Hugo Olsson, Amål	10: —	Firma Trollbo Gard, Hedemora	100: —
M. Marcusson, Stockholm	5: —	Henrik Karlsson, Kisa	10: —	Lies Åberg, Handen	10: —
Carl Gisén, Farsta	20: —	Tamara Johansson, Stockholm	10: —	Eskilstuna SKV-avd., Eskilstuna	100: —
Pensionär, Bromma	20: —	Sigvard Åke Carlsson, Lidingö	10: —	Helmy Nordin, Eskilstuna	20: —
Agr. Elisabet Andersson, Uppsala	10: —	Bertha o. Gösta Ahlbom, Stockholm	20: —	O. R., Göteborg	20: —
Rune Englund, Täby	20: —	Einar Sköld, Limhamn	15: —	Bror Larsson, Bromma	35: —
S. Larsson, Södertälje	100: —	Marcel Bek, Tystberga	20: —	Mira o. Wide Svensson, Tyresö	25: —
Meta Jansson, Borlänge	5: —	Ture Larsson, Göteborg	50: —	Sällskapet Sverige—Sovjetunionen,	
Karl Hellberg, Lidingö	15: —	Folke Lindberg, Skärholmen	10: —	Stockholm	100: —
A. Grundström, Hågersten	22: —	Signe o. Hjalmar Werner, Stockholm	20: —	Märta Andersson, Södertälje	25: —
Agnes Spiik, Tallåsen	200: —	Henrik Melin, Johanneshov	50: —	Per Eriksson, Vällingby	15: —
Alex, Bråby, Solna	100: —	K. O. B. Bengtsson, Bromma	10: —	Ivar Isaksson, Vällingby	10: —
Mia Norberg, Bredbyn	100: —	G. H. Linsky, Södertälje	15: —	Greta Linderborg, Västerås	25: —
Kristina Barkman, Spånga	50: —	Ragnar Anebrand, Stockholm	25: —	Märtha Lindell, Stockholm	10: —
Axel Bellrot, Johanneshov	50: —	Sixten Remstad, Hågersten	100: —	Greta Carlsson, Hagfors	100: —
John Ljungberg, Älvsjö	10: —	Alice Kertesz, Johanneshov	5: —	Märta Nilsson, Sjötofta	10: —
Aina Lövgren, Älvsjö	30: —	John Othberg, Stockholm	5: —	Birgit Leksén, Hågersten	25: —
Olga Eriksson, Farsta	30: —	E. L. Johansson, Enskede	30: —	Skulptör Olof Hjort, Dala-Floda	25: —
Greta Englund, Stockholm	10: —	Knut Knutsson, Spånga	50: —	Ester Olsson, Bromma	20: —
Sigvard Larsson, Stockholm	5: —	Maxim Stempel, Stockholm	50: —	Olga Wahlström, Jönköping	15: —
Anna Klein-Svensson, Stockholm	400: —	Anna-Lisa Hagström, Stockholm	100: —	Sigrid Bouvin, Västervik	25: —
Sven Andersson, Stockholm	10: —	B. Akerman, Stocksund	20: —	Svea Föll, Farsta	50: —
Psykolog Bertha Endler, Stockholm	10: —	Arnold Ljungdahl o. Gun Sjödén-		Sita Andersen, Bandhagen, bössins,	218: 48
Siri Aschberg, Stockholm	20: —	Ljungdahl, Stockholm	100: —	Fam. Andersen, Bandhagen	53: 77
F. Hellbom, Stockholm	10: —	Alice Söderman, Solna	25: —	Ragnar Edberg, Johanneshov	20: —
Helge Moberg, Stockholm	5: —	Edith Johansson, Uddevalla	10: —	Huskvarna VPK-organisation	100: —
F. J. Pettersson, Stockholm	10: —	I. Scheduling, Vällingby	10: —	Betsy Källström, Uppsala	15: —
Katja Birmann, Stockholm	25: —	Skoglar Johansson, Borås	5: —	K. G. Zerpe, Harads	25: —
D. Antonsson, Stockholm	10: —	Karin Johansson, Malmö	25: —	Ernst Nilsson, Bromma	10: —
Reinhold Palmberg, Stockholm	5: —	T. Andersson, Lund	10: —	August Berglin, Stockholm	5: —
Valdemar Vedin, Ullånger	100: —	Knut Rosengren, Bromma	10: —	Gunborg Hagström, Luleå	70: —
S. Jonsson, Lännersta	10: —	Etty Eriksson, Ångelholm	20: —	Elsa Berglund, Solna	10: —

Nr 1	sid.	Indisk kvinna. Eric Lundqvist	22
Röster om Nelly Sachs	4	Hiroshimas skörd (kap. III—IV). Edita Morris	26
Dikter av Nelly Sachs	5	Vietnam	29
Nell. Novell av Gunhild Tegen	6		
Dialog. Dikt av Gunhild Tegen	8	Nr 6	sid.
Mormödrar behövs. Tisbe	9	Till minnet av Madame Cotton. Eva Palmaer. Andrea Andreen	3
Madame Soong Ching-ling. Han Suyin	10	Den vietnamesiska kvinnan — i går och i dag. Gunhild Tegen ..	4
Två dikter av Rut Adler	13	En behörig domare. Sara	5
Internationella barnkonferensens appell	14	Om födelsebegränsning. Hans Palmstierna	7
Spill ej napalm på stjärnbaneret. Dikt av Sara	15	Grekland i våra hjärtan. Carin Harpen	10
Mänsklighetens samvete. Appell av Bertrand Russell	17	Youra, Youra, Edita Morris	11
Tänk på Vietnam under 1967	17	Hiroshimas skörd (kap. V—VI). Edita Morris	12
		Barn och ungdom i Sovjetunionen. Hillevi Svedberg	15
Nr 2		Antivaggvisa. Dikt av Inga Lindsjö	17
Ulla Lindström inviger utställningen, Bygga för barn	3	Ensam och rädd. Dikt av Lars Forssell	18
YK-huset. Birgit Öhrn	6	Visor och verser. Käseri av Gunhild Tegen	19
Moderna människor behöver kollektivhus. Hillevi Svedberg	8	De skänkte av barnbidraget till Vietnams barn	20
Intervju med Camilla Odhnoff, Helena Svantesson	9		
Barn som trivs på jorden. Dikter	10	Nr 7	
Barnköpet. Novell av Ngo Tat To, Översättning av Sara Lidman	12	Om samarbete. Honorine Hermelin-Grönbech	3
Historien med de fyra apelsinerna. Dikt av Stig Carlson	15	Käthe Kollwitz ett hundraårsminne. Adelyne Cross Eriksson	4
Från Göteborgs horisont. Maja Bolling	16	Luftflot. Hans Palmstierna	6
Det rättslösa barnet. Rec. av Katja Waldén	17	Zigenare 1967. Dikt av Stig Carlson	9
Mans- och kvinnofällor. Valborg Svensson	18	Vårt behov av service	10
Barnens fredliga samlevnad. Käseri av Tisbe	19	SKV mot differentiering av barnbidragen	10
FNL:s program och dess fem punkter	20	Dagbarnvård. Rec. av betänkande. Andrea Andreen	11
		Framtidens matlagning i skola och barnstuga. Hillevi Svedberg ..	12
Nr 3		Terminstart vid barnteatern. Birgit Öhrn	13
Bertrand Russells tribunal	2	USA-soldater mot Vietnamkriget	14
Stormaktspel Carin Harpen	3	Horoshimas skörd (kap. VII—VIII) Edita Morris	15
Varför inte komdom? Mirjam Furuholm	4	Här kan det väl aldrig mer bli krig. Solveig Hansson	18
Missfall beror ej alltid på kvinnorna. Mirjam Furuholm	4	Den eviga skolan. Käseri av Tisbe	19
Fyra dikter av Gunhild Tegen	6		
Om Georg Borgström	8	Nr 8	
Ett nytt försvar eller försörjningskatastrof. Edith Andréasson ..	10	Krigsspel	3
Indisk kvinna. Eric Lundqvist	11	Steg på vägen . . . Andrea Andreen	4
Tankar om annorlundabarn. Astrid Pettersson	14	Kvinna i Sovjet. Annika Baude	6
Hiroshimas skörd (kap. I—II). Edita Morris	15	Vietnams kvinnor	8
Rop på de mänskliga rättigheternas dag. Sara Lidman	19	Kvinnor i USA	8
För Vietnams kvinnor och barn	20	Nordkoreas kvinnor	9
		Kvinnorna på Kuba. Bitten Andersson. Marita Wikander	9
Nr 4—5	sid.	Vår halvgalna värld. Dikt av Marie Wine	11
Sverige och världsfreden. Red.	3	Mellersta Östern. Carin Harpen	12
Ett märkligt liv — en enastående gärning. Signild Hellhagen	4	Till minnet av Ernesto Che Guevara. Dikt av Rut Adler	14
Vårt oundvikliga öde — eller en ny vår. Honorine Hermelin-		SKV:s förbundsmöte 1967 i Stockholm	16
Grönbech	6	Handlingsprogram för SKV antaget vid förbundsmötet	17
Asturias stämma — och vår nedlagda röst. Ur Sara Lidmans dag-		KDV:s rådsmöte 1967 i Prag. Eva Palmaer	18
bok	8	Aktuellt	20
Napalm. Rec. av John Takmans bok	10	Han som kom fram. Novell av Gunhild Tegen	22
Om kemiska och biologiska vapen. Utdrag av artiklar av Elinor		Luften vi andas. Referat av Edith Andréasson	24
Langer	11	Hiroshimas skörd (kap. IX—X). Edita Morris	27
Gå förbi. Dikt av Gunhild Tegen	12	Glöm inte Vietnamsamlingen	30
Ur intervju med Han Suyin	13	Julkortets historia. Tage Ekelöf	33
Det stora kvinnosymposiet i Moskva 1967. Margit Palmaer	14	Två dikter av Gunhild Tegen	34
Spetälska. En bok av Signe och Axel Höjer. Rec. av Signe Fred-			
holm	18		
Den orättfärdiga välfärden. En bok av Gunnar och Maj-Britt			
Inghe. Rec. av Katja Waldén	20		

Komplett årgång (pris 8 kr) eller lösnummer kan beställas direkt från Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Box 3021, 161 03 Bromma. Tel. 08/87 79 14.